

KIRKEN I SAMFUNDET

FOLKEKIRKEN I
HADERSLEV STIFT 2017

LÆS BLANDT ANDET OM:

KIRKEN I DET SEKULÆRE SAMFUND

ANDERS BONDO:
HVORFOR HOLDER VI SKOLE?

TRE STEMME

FRA TRO TIL KRÆFTER

GRØN KIRKE I PRAKSIS

NY STRUKTUR PÅ ASYLOMRÅDET

INDHOLD:	2	KIRKEN I DET SEKULÆRE SAMFUND <i>– hvad skal den?</i>
	6	HVORFOR HOLDER VI SKOLE? <i>– folkekirken er med i dialogen</i>
	10	SKOLETJENESTERNE <i>– hvem hvad hvor</i>
	12	FORTÆLLINGENS POTENTIAL <i>- få de store fortællinger tilbage i folkeskolen</i>
	15	TRE STEMME <i>– tre kommunale erfaringer</i>
	16	FRA TRO TIL KRÆFTER <i>– kirken har noget at sige, samfundet vil gerne lytte</i>
	18	GUDSTJENESTE MED DEMENTE
	20	DEN STORE BYKIRKE GÅR MANGE VEJE <i>– om at favne et stort bysogn</i>
	24	GRØN KIRKE I PRAKSIS <i>– om fairtrade, kirkebier og solceller på taget</i>
	26	GRØN TEOLOGI <i>– forholder sig til skaberværket</i>
	28	NY STRUKTUR PÅ ASYLOMRÅDET <i>– fra to til syv asylpræster</i>
	32	TAL OM FOLKEKIRKEN <i>– hvorfor falder folkekirkens medlemstal?</i>
	34	DÅBSHISTORIER
	38	NYT STIFTSRÅD
	39	STIFTS DAGEN 2018
	40	NYT FRA PROVSTIERNE
	48	TIL- OG FRATRÆDELSER
	49	REDAKTION

KIRKEN I SAMFUNDET

Vil man forstå, hvad der har formet os som samfund og som enkeltpersoner, er man nødt til at kende noget til Reformationen og Luther.

Sådan hed det i optakten til reformationsfejringen, og i den ånd har børn og voksne, høj som lav, eksperter såvel som lægfolk, sunget, lyttet og talt om Luther og Reformationens betydning i et helt år.

Noget af det, der langsomt er kommet frem i lyset, er at folkekirken – den fjerdestørste lutherske kirke i verden – nok er mere til stede i det offentlige rum og i den offentlige samtale, end vi har haft øje for og talt om i årtier. Hvor der har været en vis berøringsangst, udvikler sig samspil. Det gælder alle steder. Folketinget åbner den første tirsdag i oktober med en gudstjeneste; kirke og kommune går flere steder sammen om at fejre historiske mærkedage; en præst bliver bedt om at udlægge begrebet 'robusthed' for en gruppe HR-medarbejdere ud fra

den grundlæggende tanke, at man kun kan blive klogere af at belyse en sag fra flere sider. Overalt – på sygehuse, i forsvaret, på hospice, i fængslerne, i forhold til samfundets udsatte og helt enkelt: på landet – løfter funktionspræster en stor og vigtig opgave; en kommunal besøgstjeneste koordinerer med kirkens besøgstjeneste; en ungdomspræst er delvist ansat som op-søgende medarbejder i kommunen; asylpræsterne og en imam løfter sammen en kæmpe oplysningsopgave på asylcentre; folkekirken inviteres ind som en værdifuld stemme i dialogen om folkeskolen; den er 'Noas ark' for musik og sang; den indgår samarbejdskontrakter og er til stede, uden at den opfattes som 'hellig'. Samtidig udfører den sin helt centrale opgave: At forkynde evangeliet.

Der er samtale og dialog, som det fremgår i magasinet. God læsning. ■

Marianne Christiansen

A person with curly hair, wearing a dark jacket and trousers, sits on a wooden bench on a pier. They are looking out over a calm body of water towards a row of houses on a distant shore. The scene is framed by the branches of a tree in the foreground, with some leaves showing autumnal colors. The lighting suggests late afternoon or early morning.

“Måske har vi noget, som er meget fint og endnu mere dansk end den ‘hygge’, som i øjeblikket er efterspurgt på verdensmarkedet: Vi har det, der hedder folkelighed. Jeg har opdaget, at det begreb er vanskeligere at oversætte til andre sprog end ‘hygge’. Prøv selv.”

HVAD SKAL KIRKEN I DET SEKULÆRE SAMFUND?

KRISTENDOMMEN HAR EN ANDEN HISTORIE AT FORTÆLLE OM MENNESKET, END AT DET KUN ER NOGET VÆRD, HVIS DET KAN PRÆSTERE OG PRODUCERE. HELE IDEEN OM DANNELSE ER FORBUNDET MED KRISTEN TANKEGANG – IKKE KUN, MEN I HØJ GRAD.

Marianne Christiansen

Nu rinder 2017 og dermed 500-året for reformationsfejringen ud. Tak til alle, som har bidraget til dette meget givende år, hvor man lokalt og på landsplan har talt og skrevet – og sunget! – om, hvad Reformationen betyder, og hvad der er vigtigt at bringe med ind i fremtiden. Vi er blevet mindet om, at tanker og ord betyder noget og kan ændre historien. 'Udviklingen' ikke bare er en maskine, der kører, som vi hellere må hægte os på. Det er muligt at standse op og spørge: Er det rigtigt, hvad vi gør, og som vi lever? Eller tør nogen løfte sin stemme og pege en helt anden vej?

500-året har været en god anledning til at komme af med myter om, hvad Luther sagde og mente – navnlig de myter, som skal få Luther til at sige det, vi selv mener. Det gælder f.eks. den såkaldte to-regimente-lære. Her er Luther ofte blevet lagt i munden, at han vil 'skille religion og politik', og at det skulle være et særligt luthersk træk i vores samfund at dele samfundet op i to kasser, 'det verdslige regimente' (stat, politik, samfund) og 'det åndelige regimente' (kirken), som skal være adskilte rum, hvor det, der siges det ene sted, ikke har betydning i det andet rum.

TO REGIMENTER

Det har aldrig været Luthers tankegang, og det har heller aldrig været det, der prægede det danske samfund – indtil nu.

Læren om de to regimente betød for Luther, at Gud styrede verden gennem to 'regimenter', to styreformer med forskellige magtmidler:

Det åndelige regimente, hvor forkyndelsen af evangeliet præger mennesket til at leve i tro og håb og kærlighed – men i absolut frihed. Der må ikke være tvang i trossager.

Det verdslige regimente, som skal sørge for lov og orden og for at beskytte de svage i samfundet – fordi mennesker aldrig lever kun i tro og håb og kærlighed, men høj grad også er egoister og ondsksfulde og voldelige. I det verdslige regimente er der lov og tvang og straf.

Det åndelige regimente (kirke og religion) må ikke bruge anden magt end ordets magt. Troen skal være fri. Det åndelige regimente skal gennem forkyndelsen holde det verdslige regimente fast på dets forpligtelse til at udøve retfærdighed og værne om de svage.

Det verdslige regimente skal sørge for at værne om friheden i det åndelige regimente.

Alle mennesker lever i begge regimente, og det er vigtigt for Luther, at kristne engagerer sig i det verdslige regimente og påtager sig samfundsmæssige opgaver - også ved at udøve magt og f.eks. være soldater. For det verdslige regimente er nødvendigt, og magtudøvelse er også nødvendigt, så længe den tjener til at beskytte de svare og opretholde den orden og fred. (Læs f.eks. Martin Luther: 'Om verdslig øvrighed').

KIRKENS STORE OPGAVE

Luther tænker ikke de to regimente som adskilte rum, men netop som to 'styreformer' i det samme samfund, hvor der altså både er lov og orden og samtidig forkyndelse af evangeliet om Guds kærlighed til fri modtagelse.

Ud fra den tankegang har kirken en stor opgave i det sekulære samfund, nemlig at holde samfundet og magtudøvelse fast ►

på, at opgaven er at beskytte de svage og sørge for gode vilkår for, at mennesker kan leve i fred og fordragelighed. Og det sker med ord, forkyndelse, undervisning og samtale.

FORUDSÆTTER ET MODSTYKKE

Hvad er egentlig et sekulært samfund?

Sekulær betyder 'af denne tidsalder', 'af denne verden'. Det er et kristent defineret ord – bl.a. på grundlag af Efeserbrevet kap. 2, hvor der i den latinske oversættelse tales om *sæculum mundi*, 'denne verdens tidsalder' – som ses som en modsætning til Kristi herredømme.

Det er den katolske kirke, der historisk har opdelt menneskelivet i en åndelig og en sekulær sfære og defineret samfundslivet og det liv, der leves uden for kirkens indflydelse, som det sekulære. Så selve begrebet om det sekulære, det verdslige, forudsætter sin modstykket: At noget er 'af verden' er jo kun interessant, hvis der findes noget, der ikke er af verden.

TROSFRIHED

At tale om det sekulære, om sekularisering og sågar sekularisme (sekularisme er, at man ikke ønsker, at religion skal have plads i det offentlige rum) forudsætter altså en kristen forståelsesramme og en forståelse af, at religion og åndeligt liv er en del af menneskets verden og aktivitet. Og det er måske en vigtig indsigt, at det sekulære ikke kan findes uden det åndelige, og omvendt.

Med 'sekulært samfund' menes der et samfund, hvor magtudøvelsen ikke begrundes religiøst, men beslutninger træffes på grundlag af alment-menneskelige og fornuftsmæssige argumenter - så vidt muligt fornuftsmæssige!

Hvis vi ikke har et sekulært samfund, kan vi heller ikke have trosfrihed. Og uden trosfrihed kan der ikke være tale om, at evangeliet forkyndes til fri modtagelse i troen.

IKKE ØNSKVÆRDIGT

Den evangelisk-lutherske kirkes historie i dette land har i en lang periode fra Reformationen til den frie forfatning i 1849 været præget af sammensmeltning mellem de to regimente til en slags religionsstat, hvor staten styrede kirken og staten og kirken staten, og der ikke var tale om et sekulært samfund, fordi religionen var påtvunget mennesker ved lov, og regerings- og lovgivnings- og dømmende magt var begrundet religiøst og kristeligt.

Det er ikke nogen ønskværdig situation for hverken kirken eller samfundet og slet ikke for det enkelte menneske og troens frihed.

ALTID RELIGIONENS OPGAVER

Når vi nu har et sekulært samfund, betyder det, at mennesker med forskellig religion og livsanskuelse skal leve sammen og finde ud af at skabe samfund sammen. Det er klart, at det var nemmere, hvis alle var enige om alt, men så behøvede vi hverken demokrati eller trosfrihed.

Før i tiden, hvor staten ikke var sekulær, gav det sig selv, at det verdslige styre skulle stå til ansvar over for Gud og lade sig

lede af evangeliets forkyndelse, og at fyrsten eller de ansvarlige skulle se deres hverv som et kald til tjeneste for medmennesket, når de opretholdt lov og orden og tog sig af de svage.

I dag er det ikke en selvfølge, at myndigheden ved eller tror, at magtudøvelsen er til for at tjene medmennesket og beskytte de svage.

Det vil altid være kirkens, det åndelige regimentes – og for så vidt også de andre religioners – opgave at fortælle, forkynde og forsøge at fastholde det verdslige regimente på dets opgave som værn for de svage. Det sker som fri tale og til fri modtagelse. Fra en kristen synsvinkel er det verdslige samfund og magt altid Guds tjener, når det yder omsorg for den svage, uanset med hvilken begrundelse det sker – uanset om magtudøveren kalder sig kristen eller ej.

OPGAVEN FOR FOLKEKIRKEN

Folkekirken opgave som kirke i et sekulært samfund er selvfølgelig at forkynde evangeliet offentligt og at sætte samtale om det verdslige samfunds opgaver i gang: Hvordan går det med skolen; hvordan går det med omsorgen og plejen; hvordan behandler vi skaberværket, så vi ikke ødelægger det; hvordan med de sociale vilkår, hvordan behandles de svageste i samfundet, hvordan står det til med trosfriheden osv.? Alle disse spørgsmål er det også folkekirken og alle kristnes opgave at forholde sig til som en del af det sekulære samfund. Hvis kirken trækker sig ud af verden og forkynder ordet for lukkede døre og nedrullede gardiner som noget, der kun vedrører det enkelte menneskes indre liv, svigter den sin opgave. Hvis folkekirken ikke vil blande sig i det sekulære samfund på det sekulære samfunds præmisser, så er den ikke folkekirke – en kirke af og for folket.

KIRKEN ÅBNER SAMFUNDET

I disse år – og også i dette magasin – ser vi, at berøringen mellem folkekirken og de øvrige samfundsinstitutioner bliver større, fordi det, der forkyndes i kirken, har betydning for menneskesyn og for fællesskab. Den kristne kulturarv er ikke fortid, men en kilde til inspiration også for mennesker af anden tro på mange måder: Kirken åbner samfundet ved at give sprog til det åndelige og til længslen efter alt det, der ikke kan købes og måles og sættes i excel-ark. Kristendommen har en anden historie at fortælle om mennesket, end at det kun er noget værd, hvis det kan præstere og producere. Hele ideen om dannelse er forbundet med kristen tankegang – ikke kun, men i høj grad. Der er i kirkens tradition et væld af musik og sang og kunst, poesi og tanker, der løfter og åbner både det enkelte menneskes liv – barn som voksen – og bidrager til fællesskabet mellem mennesker og glæden ved at være til, simpelthen.

FOLKELIGHEDEN

Folkekirken og det danske samfund er imidlertid præget af noget mere end Luthers to-regimente-lære. Måske har vi noget, som er meget fint og endnu mere dansk end den 'hygge', som i øjeblikket er efterspurgt på verdensmarkedet: Vi har det, der hedder folkelighed.

Jeg har opdaget, at det begreb er vanskeligere at oversætte til andre sprog end 'hygge'. Prøv selv. Den danske tradition for folkelighed er forbundet med Grundtvigs tanker om, hvad det vil sige, som der står i biblen, at alle mennesker er skabt i Guds billede.

For ham betød det, at alle mennesker, uanset tro og religion, er født med en længsel efter Gud og det gode, og at gudbilledligheden udtrykker sig i den menneskelige kærlighed og kropslighed og i menneskets fantasi og poetiske forestillingsevne.

ALDRIG EN MODSÆTNING

Med det menneskesyn er det sekulære samfund og den fri sekulære samfundsdebat aldrig en modsætning til den åndelige sfære eller kristent trosliv, men en side af det. Troende og ikke troende har en fælles menneskelighed - som de kristne ganske vist tror er skabt af Gud, men som alle, der ikke tror det, alligevel har.

Det giver grundlaget for at tale om det folkelige - der hvor mennesker er fælles om både at tro og mene noget, uagtet vi altid tror og mener noget forskelligt. Det folkelige skelner ikke skarpt mellem, hvad der er åndeligt og verdsligt - bare det er menneskeligt. Højskolesangbogens samling af sange er det bedste udtryk for, hvad det folkelige er: Det fælles menneskelige, som bliver det folkelige, når vi skal tale sammen og leve sammen og handle sammen. Vi kan søge det gode sammen,

også selvom det ikke er kristent begrundet. Og den åndelige dimension er altid en del af ethvert menneske og enhver samtale.

OGSÅ EN OPGAVE

Historikeren Kasper Haunstrup Madsen skrev tidligere på året et indlæg i Kristeligt Dagblad om det folkelige og citerede en fortælling om den grundtvigianske præst, Svendsen, der prædikede, så tårerne trillede ned ad kong Frederik VII's kinder. Da de andre kirkegængere spurgte Svendsen om, hvordan det lod sig gøre, svarede han: "Der er i Frederik den Syvende både noget af en Sjoer og noget af en Konge, men når jeg taler til ham, taler jeg til Kongen, og derfor får jeg Kongen i Tale. (...) Den folkelige er den, der taler til kongen i ethvert menneske og gør mængden til et folk."

Det er også folkekirkens opgave i dagens samfund. ■

"Det folkelige skelner ikke skarpt mellem, hvad der er åndeligt og verdsligt - bare det er menneskeligt."

HVORFOR HOLDER VI SKOLE?

SKAL BØRNENE I SKOLEN KUNNE LÆSE 200 ORD I MINUTTET FOR AT KUNNE SLÅ KINESERNE I KONKURRENCESTATEN ELLER FOR AT BLIVE I STAND TIL AT LÆSE SPÆNDENDE BØGER OG STORE FORTÆLLINGER, DER GIVER FORSTÅELSE FOR HISTORIEN OG REDSKABER TIL LIVET? FOLKEKIRKEN ER MED I SAMTALEN.

Hvilke værdier skal vores børn have med, når de forlader skolen?

Den debat har folkekirken ikke været aktiv i i mange år.

Men det er den nu. Folkekirkens biskopper er bekymrede over dannelsesfagenes vilkår i en folkeskole, som er under pres. I stedet for fokus på kundskaber, tilværelsesoplysning og dannelse til livet og samfundet ser de skolen, siden det internationale PISA-program til evaluering i skolen kom til verden, blive sporet ind på færdigheder, elevplaner og læringsmål. Selv de typiske dannelsesfag som dansk, historie, kristendom, biologi og geografi, hvor en lærer ofte har kunnet øse viden og store fortællinger ud, bliver mere og mere 'fag-faglige' og test-orienterede.

En hel række af konferencer har siden 2013 sat fokus på, om vejen er rigtig, og om vi "kommer til at smide barnet ud med badevandet", som Anders Bondo Christensen, formand for Danmarks Lærerforening, udtrykker det. 'Barnet' her forstået som dannelse til livet.

Han er taknemmelig for biskoppernes engagement og involvering:

"Jeg oplever stor genklang mellem det, vi gerne vil med skolen, og det menneskesyn, jeg møder hos biskopperne. Vi mener ikke, at folkeskolen skal være en folkekirkeskole. Den skal være for alle. Men kirkens stemme er med til at kvalificere debatten om instrumentalisering af folkeskolen."

DEN GODE SKOLE I AABENRAA

Folkekirken var bl.a. repræsenteret, da Aabenraa Kommune i januar 2017 satte gang i 'Den gode skole'. Det er et stort udviklingsprojekt, som er udviklet i et usædvanligt samarbejde mellem skoleforvaltningen, provstiet og lærerforeningen, og som indeholder et helt år til bl.a. at diskutere skolens formål og "skabe en fælles forståelse for skolens dannelsesopdrag."

Når Aabenraa Provsti er medarrangør af et skoleudviklingsprojekt, skyldes det de folkekirkelige skoletjenester – den ikke-forkyndende organisation midt mellem kirken og skolen. Nogle lokale medlemmer af lærerforeningen henvendte sig til Aabenraa Provsti, som kort forinden var gået i gang med at opbygge en lokal skoletjeneste. Det blev til et aktivt partnerskab.

NEW PUBLIC MANAGEMENT

Anders Bondo Christensen slår fast, at han skal sørge for god løn og en god overenskomst til lærerne, "fordi det også er en forudsætning for en god skole." Men han brænder også for folkeskolen som Danmarks vigtigste kulturbærende samfundsinstitution. Han kalder projektet i Aabenraa for "et af mange, men nok det mest omfattende", og siger:

"Den fælles ambition, vi deler i folkeskolen, folkekirken, 3F, FOA, højskolebevægelsen m.fl. er at tage ansvar for at rejse diskussionen om, hvorfor vi holder skole. Det har vi et fælles behov for at blive skarpe på, siger han og fortsætter: ►

“Hele new public management-bølgen, hvor man tror, man kan effektivisere tingene med præcise styringsinstrumenter, har i den grad sat sin dagsorden i folkeskolen.”

I dag er Danmark et af de lande, der har flest tests i skolen:

“Tidligere var vi det land, der havde færrest. Det er en fundamental forandring af skolen og hele lærerrollen. Den er sket på 15-20 år, men uden at vi har haft en overordnet debat om, hvad vi vil med skolen. I min tid som formand er der gennemført tre skolereformer – det er vanvittigt – og i ingen af tilfældene båret af en samtale om, hvad vi vil med skolen.”

FORMÅLSPARAGRAFFEN

Derfor er der behov for, at alle gode kræfter samles. Ellers bliver det styringsdagsorden, der kommer til at bestemme udviklingen, siger lærerforeningsformanden og understreger betydningen:

“Jeg vil hævde, at de nationale tests og kvalitetsrapporter i dag er langt mere styrende for skolens dagsorden end formålsparagraffen.”

Privat bor Anders Bondo Christensen på Sundeved i Sønderborg Provsti. Han fortæller om en lærer, som alle hans børn har haft til fysik-kemi. Et af elementerne i undervisningen var et stort selvvalgt fordybelsesprojekt, som der var sat to måneder af til. Fordybelsen betød bl.a., at en af Anders Bondos egne døtre ‘blev tændt’ for det fag. Så kom de nationale tests, og så holdt læreren op med at arbejde med fordybelse på den måde. Han var sikker på, at han godt kunne forklare både børn og forældre, at resultaterne i disse tests ikke betød alverden, men resultaterne skulle også sendes ind til Sønderborg Kommune, hvor de ville blive sammenlignet med resultaterne fra alle andre skoler i Sønderborg Kommune. Og læreren ville ikke risikere at blive årsag til, at skolen skulle blive udskreget som dårlig.

SKAL IKKE VÆRE NEMT

“På den måde kommer de her ting til at styre! Selv en dygtig og respekteret lærer med stor integritet bliver påvirket. Derfor er vi nødt til at rejse debatten: Hvorfor holder vi skole? Er det for at få gode test-resultater,” spørger lærerforeningsformanden retorisk.

Nationale tests og elevplaner gør det ellers meget nemmere at være lærer, siger han:

“Men det skal ikke være nemt at være lærer. Skrækeksemplet er England, hvor man har været igennem meget af det, vi også har i Danmark. På et tidspunkt finder de ud af, at testsystemerne indsnævrer undervisningen, fordi lærerne underviser i præcis det, de bliver målt på, og man får ikke det ud af det, samfundet ønsker: unge mennesker, der formår at tage ansvar for deres eget liv. Men så ville lærerne slet ikke af med systemet. Det var meget nemmere, de vidste, hvad de skulle undervise i, og hvad de blev målt på.”

BENHÅRD FAGLIGHED

Lærernes formand går ind for tårnhøj faglighed:

“Vi skal have dygtige elever, kundskaber, færdigheder, udtryksformer – benhård faglighed. Men den danske tradition er,

at det ikke kun er for kundskabernes skyld – det er, fordi vi skal have kloge mennesker. Ikke for livsindkomstens skyld, men for livsværdien. Og selv om man helt kynisk sagde, at “vi vil kun have skole for at klare os godt i den internationale konkurrence”, så skal vi stadig lære for livet. Når vi sender soldater ud på internationale missioner, får vi at vide, at de er blandt de bedste i verden. Det er der to grunde til, har en tidligere chef for de internationale missioner sagt. Den ene er den gode militære grunduddannelse. Den anden er folkeskolen, hvor de kundskaber, vi tilegner os, giver kloge mennesker, der træffer kloge beslutninger. Vi skal ikke uddanne unge mennesker, der kun kan leksikonnet forfra og bagfra. Vi skal stå for en dannelsesfilosofi, hvor vi gennem kundskaber giver børn mulighed for at træffe kloge valg.” ■

KONFERENCERNE:

Den første af de store konferencer, hvor folkekirken og folkeskolen sammen har diskuteret folkeskole og dannelse, fandt sted i 2013. Der har siden været store nationale konferencer både i 2015, i 2016 og i 2017 – desuden mindre, mere regionale konferencer. Der planlægges et ‘Folkemøde om folkeskolen’ i Aabenraa i 2019.

FORMÅLS- PARAGRAFFER

GENNEM TIDEN

1739 - OGSÅ DE FATTIGE BØRN:

Vi Christian den Sjette.....giøre vitterligt ... at lade danske skoler ...således indrette, at alle og enhver, end og de fattige Børn overalt på Landet kunne tilstrækkeligen undervises om Troens Grund samt Salighedens Vey, Orden og Middeler, efter Guds Ord og den Evangeliske Kirkes sande i Børns Lærdom - men korteligen forfattede Lære, saa og i at læse, skrive og reigne, som saadanne Videnskaber, der ere alle og enhver, af hvad Stand og Vilkor de end måtte være, nyttige og fornødne.

1814 - RETSKAFNE MENNESKER OG NYTTIGE BORGERE I STATEN:

Ved Børnenes Undervisning skal der i Almindelighed tages Hensyn til at danne dem til gode og retskafne Mennesker, i Overensstemmelse med den evangelisk-christelige lære; samt til at bibringe den de Kundskaber og Færdigheder, der ere dem nødvendige for at blive nyttige Borgere i Staten.

1937 & 1958

- UDVIKLE ANLÆG OG EVNER:

Folkeskolens Formål er at fremme og udvikle Børnenes Anlæg og Evner, at styrke deres Karakter og give dem nyttige Kundskaber. Kristendommen i Folkeskolen skal være i Overensstemmelse med Folkekirkens evangelisk-lutherske Lære.

1975 - SØGE VIDEN, TÆNKE SELV OG TAGE STILLING:

Folkeskolens opgave er i samarbejde med forældrene at give eleverne mulighed for at tilegne sig kundskaber, færdigheder, arbejdsmetoder og udtryksformer, som medvirker til den enkelte elevs alsidige udvikling.

Folkeskolen må i hele sit arbejde søge at skabe sådanne muligheder for oplevelse og selvvirksomhed, at eleven kan øge sin lyst til at lære, udfolde sin fantasi og opøve sin evne til selvstændig vurdering og stillingtagen.

Folkeskolen forbereder eleverne til medleven og medbestemmelse i et demokratisk samfund og til medansvar for

løsningen af fælles opgaver. Skolens undervisning og hele dagligliv må derfor bygge på åndsfrihed og demokrati.

1993 - KUNDSKABER, OPLEVELSE, FORDYBELSE, ERKENDELSE, LYST TIL AT LÆRE:

Folkeskolens opgave er i samarbejde med forældrene at fremme elevernes tilegnelse af kundskaber, færdigheder, arbejds-metoder og udtryksformer, der medvirker til den enkelte elevs alsidige personlige udvikling.

Folkeskolen må søge at skabe sådanne rammer for oplevelse, virkelyst og fordybelse, at eleverne udvikler erkendelse, fantasi og lyst til at lære, således at de opnår tillid til egne muligheder og baggrund for at tage stilling og handle. Folkeskolen skal gøre eleverne fortrolige med dansk kultur og bidrage til deres forståelse for andre kulturer og for menneskets samspil med naturen.

Skolen forbereder eleverne til medbestemmelse, medansvar, rettigheder og pligter i et samfund med frihed og folkestyre. Skolens undervisning og hele dagligdag må derfor bygge på åndsfrihed, ligeværd og demokrati.

2006 - KUNDSKABER, OPLEVELSE, FORDYBELSE, FORBEREDER TIL VIDERE UDDANNELSE:

Folkeskolen skal i samarbejde med forældrene give eleverne kundskaber og færdigheder, der: forbereder dem til videre uddannelse og giver dem lyst til at lære mere, gør dem fortrolige med dansk kultur og historie, giver dem forståelse for andre lande og kulturer, bidrager til deres forståelse for menneskets samspil med naturen og fremmer den enkelte elevs alsidige udvikling.

Folkeskolen skal udvikle arbejdsmetoder og skabe rammer for oplevelse, fordybelse og virkelyst, så eleverne udvikler erkendelse og fantasi og får tillid til egne muligheder og baggrund for at tage stilling og handle.

Folkeskolen skal forberede eleverne til deltagelse, medansvar, rettigheder og pligter i et samfund med frihed og folkestyre. Skolens virke skal derfor være præget af åndsfrihed, ligeværd og demokrati ■

SKOLETJENESTER PÅ TRE NIVEAUER

SKOLEN OG KIRKEN SAMARBEJDER BÅDE PÅ LANDSPLAN, REGIONALT OG LOKALT. LÆS HER, HVAD DE HVER ISÆR LÅVER, OG HVEM DER ER HVEM.

PÅ LANDSPLAN:

Landsnetværket af folkekirkelige skoletjenester udvikler og udbyder undervisningsforløb og kurser til grundskolens elever og lærere. Læs mere på folkekirkensskoletjeneste.dk

REGIONALT I HADERSLEV STIFT:

HASK, Haderslev Stifts skole-kirketjeneste, er en paraply, der yder konsulentbistand til de lokale skoletjenester i provstierne. Bistanden kan have form af materialer eller være forslag til events og kurser. Materialerne rækker fra indskoling til udskoling og handler om at forstå den religiøse dimensions betydning for livsopfattelsen. Alle elever kan deltage uanset personlig tro.

Medarbejdere er *Henrik Vestergaard Jørgensen*, sognepræst i Vejstrup-Hejls-Taps sogne, og *Lene Thiim*, sognepræst og skolekirkemedarbejder i Kolding Provsti.

Læs mere på haderslevstift.dk/HASK

Skole-kirkemedarbejderne mødes typisk i HASK-netværket tre-fire gange årligt. Det har desuden stået for udvikling af flere undervisningsmaterialer, bl.a. om 'Den lille prins', maleren Otto Frellos finurlige billedverden og 'Martin Luther som filosof'.

LOKALT I PROVSTIERNE:

Hovedprincippet i provstiernes skoletjenester er, at de tilbyder alle skoler i deres område gratis og grydeklare undervisningsforløb og samarbejdsprojekter på områder, hvor skolen og

kirken har fælles temaer og berøringsflader. Tilbuddene kan typisk indpasses både i skolernes daglige undervisning og i temadage og/eller projektuger. Alle tilbud er ikke-forkyndende og anvendes af alle uanset religiøst tilhørsforhold.

Blandt aktiviteterne er rollespil om 'Jesus på Volden' og 'Jesus på Slottet' m.fl., alt efter lokal geografi og muligheder. 'Lydspor' kobler de bibelske fortællinger med musik. Salmesangsprojektet udbygger kendskabet til salmerne og formidler glæden ved at synge sammen. 'Ved arken kl. otte' handler om tre pingviner, der er venner, og som for at overleve syndfloden skal med Noas ark. Men de har kun to billetter...

HEDENSTED PROVSTI:

Kirsten Østergaard er lærer og ansat i en fuldtidsstilling som skole-kirkemedarbejder i Hedensted Provsti. Skoletjenesten blev oprettet i 2015.

Det store samarbejde er samlesangsprojektet. Kirsten Østergaard er desuden ude som gæstelærer med færdige forløb. Hun har bl.a. fast introduceret morgensang en gang om måneden på en skole og undervist om lykke, hævn og tilgivelse. Under udvikling er et undervisningsmateriale, der skal give mulighed for at bruge de bibelske fortællinger i uddannelsesvejledningen. Læs mere på hedskole.dk/skolekirke

VEJLE PROVSTI:

Vejle Provstis skoletjeneste er kun et år gammel. Den består af *Helle Lindholt*, som er præst, og *Pia Werborg*, der er læreruddannet skolekoordinator. Deres stilling er på 75 pct. i alt.

Største enkeltaktivitet er salmesangsprojektet, som har kørt i andet regi siden 2007. Fokus er faget kristendomsundskab i skolen, men også at finde vej ind i og udvikle tværfaglige forløb målrettet alle skolens fag. Skole-kirkesamarbejdet arbejder tæt sammen med bl.a. kulturinstitutioner, kunstnere og foreninger om tilbud til skolerne i Vejle. Læs mere på skole-kirke-vejle.dk

FISK - FREDERICIA PROVSTI:

Fredericia Provstis skoletjeneste har to medarbejdere: *Kirsten Vad Knudsen* og *Esther Jensen*, der begge er kirke- og kulturmedarbejdere. De har tilsammen 20 pct. til opgaven, men puljer timerne til de perioder, hvor der er mest brug for det.

De store projekter i Fredericia Provsti er salmesangsdagene og 'Jesus på Volden'. Læs mere på fredericia-provsti.dk/aktiviteter/skole-kirketjeneste-fisk

SKIK - KOLDING PROVSTI:

Maibritt Hauvgaard er lærer med 50 pct. i skoletjenesten, *Lene Thiim* er sognepræst med 75 pct. i skoletjenesten og de sidste 25 pct. i en midlertidig ansættelse i HASK.

Ud over salmesangsprojektet og 'Jesus på slottet' har 'Re:formation' haft stor tilslutning i 2017, ligesom 'Luther på lystavlen' har været en kæmpe succes - et resultat af skoletjenestens samarbejde med Kolding Bibliotek og andre kulturinstitutioner i Kolding. Læs mere på skikonline.com

HADERSLEV DOMPROVSTI:

Pia Haaning Lorenzen er nyansat præst i skoletjenesten i en 25 pct. stilling. *Hanne Møller*, lærer, er ligeledes frikøbt nogle timer ugentligt til skoletjenesten. Skoletjenesten i Haderslev Domprovsti har salmesangsfinalen i Haderslev Domkirke for folkeskolens mellemtrin, 'Jesus på slottet' for 3. klasse og musikteater i Gl. Haderslev Kirke for indskoling som sine største aktiviteter. Dertil kommer et varieret udbud af undervisningsmaterialer. I 2016 var der 134 forløb i skoletjenesten, og der opleves generelt en god tilslutning og opbakning til diverse skole-kirkeforløb. I november 2017 samles således over 400 børn til salmesangsfinalen i domkirken. Læs mere på haderslevskolekirke.dk

AABENRAA PROVSTI:

Bente Iwang er uddannet lærer og arbejder 50 pct. i provstiets skoletjeneste, som blev oprettet via provstiets initiativpulje for to år siden.

Skoletjenesten i Aabenraa oplever stor vækst. En del af det skyldes projektet 'Den gode skole' (se omtale andetsteds). I 2017-2018 er 4.500 børn inde til et af skoletjenestens tilbud – halvdelen til 'almindelige' skoletjeneste-tilbud, halvdelen til projekter under 'Den gode skole'.

Læs mere på aabenraa-skolekirke.dk

SØNDERBORG PROVSTI:

Skoletjenesten i Sønderborg Provsti er ny. Der er endnu ikke ansat en fast præst i det embede, hvorunder funktionen hører. Normeringen er 50 pct. Sønderborg Kommune har dog i halvandet år haft *Malene Samsø Nielsen*, uddannet præst og lærer, ansat. Hun har givet de gamle tilbud, salmesangsprojekt og 'Jesus på slottet', nyt liv via ny synlighed sammen med en blandet pulje af øvrige tilbud til skolerne, f.eks. fra museerne, Dansk Flygtningehjælp m.v. Derefter er skoletjenesten kommet i hastig udvikling, bl.a. med udvikling af nye tilbud. Under udvikling er både opera og teater, hhv. om kirkelukninger ('Er Gud hjemme?') og om personlig tro og tvivl ('Hvad så, Gud?') Skoletjenesten samarbejder med provstiets ungdomspræst. Læs mere på houseofcitizenship.dk

SYDSLESVIG:

Skole-kirkesamarbejdet i Sydslesvig har to medarbejdere: *Thomas Hougesen* (nordlige del) og *Bo Nicolaisen* (sydlige del). Begge er præster og deler en 100 pct. stilling som ungdomspræst. Godt samarbejde med skoleforeningen.

Provstiet har 54 danske skoler, to danske gymnasier og et stort antal børnehaver og vuggestuer.

Primære aktiviteter i løbet af et år: Salmesangsprojekter, 'Luther i Slesvig', 'Jesus på Flensborghus', julevandring i december, hvor skolerne går ud og finder hyrderne på marken, de hellige tre konger, ærkeenglen Gabriel og Jesus-barnet – tilsvarende påskevandring i foråret, hvor det handler om korsfæstelsen.

Læs mere på dks-folkekirken.dk/boern-og-unge-mbu ■

FORTÆLLINGENS POTENTIALE

DEN MUNDTLIGE FORTÆLLING ER EN AF VEJENE TIL AT FÅ DE STORE DANNELSESFORTÆLLINGER TILBAGE I EN PRESSET FOLKESKOLE, MENER ANETTE KRENZEN, LEKTOR PÅ UC SYD.

Gud er virkelig frustreret og træt af krig og elendighed på jorden. Menneskene opfører sig ikke ordenligt, de kører for stærkt på landevejene og er ikke næstekærlige. Derfor kalder Gud en af sine sejeste engle, Engelbert, ind på sit kontor, hvor Guds næringsbrev i øvrigt hænger på væggen. Engelbert skal ned og redde jorden. Han får syv dage og en supersmart moderne mobiltelefon i hånden – hans direkte forbindelse til Gud. Hvis han ikke kan få ændret på klodens tilstand, vil Gud lade jorden gå under og starte forfra.

Opgaven er ligetil, men ikke enkel. De første, Engelbert møder, er nogle rockere ved en pølsevogn. De banker ham og tager hans smarte mobiltelefon fra ham. Men han møder også nærvær og kærlighed, og han vender tilbage til Gud og siger, at der er håb.

“Og rockerne – de får kløe et vist sted, så de ikke er i stand til at bruge den mobiltelefon, de stjal.”

Anette Krenzen, lærer og lektor på UC Syd, ler med hele ansigtet, mens hun genfortæller Kim Fupz Aakesons fortælling om Engelbert. Den åbenlyse glæde får historien til at stå tydeligt frem. Og det er lektorens pointe: Den mundtlige fortælling kan noget særligt.

GRYDEKLARE MATERIALER

Den mundtlige fortælling er hendes bud ind i ‘Den gode skole’, det store udviklingsprojekt, hvor Aabenraa Kommune sammen

med Danmarks Lærerforening og Aabenraa Provsti i skoleåret 2017-2018 arbejder med at "skabe en fælles forståelse for skolens dannelsesopdrag", som det bl.a. hedder i projektets præsentation.

Samarbejdet er meget tydeligt i skoletjenestens årsplan. Selv om tjenesten kun er få år gammel i Aabenraa Provsti, er årsplanen på 32 sider, som bugner af arrangementer og undervisningsmaterialer til både indskoling, mellemtrinnet og udskoling. Luther blandet godt op med 'Matematik i kirken', 'Den sidste have' og temadage for lærere og pædagoger om eksistens, forundring og fortællingen som dannelselement. Nogle af projekterne er traditionelle skoletjeneste-projekter, som de findes i alle provstier, andre – herunder 'Fortællingens Univers', fortællingen som dannelselement – udbydes sammen med 'Den gode skole'.

Det er her, Anette Krenzens navn står. Hun fortæller både på workshops for det pædagogiske personale og foran flere end 50 klasser, der er tilmeldt et fortællearrangement i en kirke.

"Folkekirken gør det rigtige ved at udvide deres skoletjenester og byde sig til," mener hun. Lærernes hverdag er travl, og de har ikke altid tid og rum til at få øje på, at der uden for skoleverdenen er relevante og grydeklare materialer, som lærerne kan trække ind og tilsætte som supplement til undervisningen, både i tid og indhold.

UDEN FORKYNDELSE

I år ligger 'Fortællingens univers' som et tilbud i en helt særlig årsplan, men Anette Krenzen mener, de mundtlige fortællinger har potentiale i hele den fornyede dannessamtale om og i skolen. Den mundtlige fortælling er en genvej til de store fortællinger, der har alle facetter - lys og mørke, liv og død. Fortællingerne åbner for, at noget er større end barnet og den unge selv. De åbner for, at man nogle gange må tage hensyn til andre, før man tager hensyn til sig selv. De fortæller, at man skal gøre sig umage. De rummer mennesker, der vil ting så meget, at de sætter livet på spil, mennesker, der ingen chancer har, og mennesker, der sætter livet til, fordi de er overmodige. Historierne er tidløse fyrtårne, som kan aktualiseres og bruges til filosofiske samtaler om de valg, vi træffer i dag.

"Vi kan hente initiativ og berørthed. Hvis man kan blive berørt af en stor fortælling, kan man også blive berørt af andre mennesker, og man kan selv berøre," siger Anette Krenzen og fortsætter:

"Derfor er fortællingerne både litterær dannelse og en form for etisk dannelse. De kan også være religiøs dannelse, uden at lærerne skal forkynde – det er kirkens arbejde. Lærernes arbejde er at pege elementerne i fortællingen ud."

BRUDSTYKKER AF LITTERATUR

Folkeskolen har en litterær kanon, men en del af problematikken er ifølge Anette Krenzens erfaringer, at eleverne ofte ikke forstår det, de læser. Det hænger bl.a. sammen med, mener

hun, at eleverne ofte kun arbejder med brudstykker og ikke får den store sammenhæng og moralen med. Det skyldes også, at stoffet er svært tilgængeligt, og lærerne mangler redskaber til at formidle.

"Mit ærinde er, at man gennem det levende ord og med en grundlæggende viden om gestik, artikulation, betoning og mimik kan formidle hele fortællingen. Derefter kan eleverne arbejde med brudstykket."

Hun taler i samme forbindelse for, at lærerne hjælper med at udlægge og fortolke teksten:

"Der har været tendens til, at elevernes egen fortolkning af en tekst altid var gangbar. Det er f.eks. nordmændene helt uenige i. De siger: Der er børn, der kommer i skole helt uden litterær baggrund. Hvordan skal de kunne fortolke, hvis ikke læreren hjælper med at udlægge ved at åbne teksterne?"

En del af dannelsens vilkår er netop, siger hun, "at selv-dannelse ikke kan finde sted uden et med- og et modspil med andre mennesker."

RØDHALSENS SMUKKE FARVE

Hun mindes, at hendes egen søn en dag kom hjem og så en rødhals i fuglehuset. Det fik ham til at mindes, at han netop i skolen havde fået fortalt Selma Lagerlöfs historie om rødhalsen, og hvorfra den har sin smukke farve.

"Der ville jeg være en skidt mor, hvis jeg svarede, at 'Andreas, fugle har jo den farve, de har.' Der ligger en funktion og et dannespotentiale i at skulle vide, at man kan gøre sig fortjent. At man skal arbejde for at opnå det smukke i livet. Det skal vi tale med børnene om i skolen – at fortællingerne vil os noget, der er større end os selv."

Det er bestemt ikke enkelt at få de store fortællinger og deres dannespotentiale tilbage i skolen, mener hun:

"Der er sket et kulturelt og litterært dannesskred hen over de sidste 15-20 år. Mange af de nuværende lærere og mange studerende mangler en grundlæggende fælles tekstforståelse af de bibelske tekster, myter, sagn og klassisk litteratur. Lærerne har ikke det samme beredskab og den samme tekstforståelse, som præster har. Præster er vældigt litterære og mestre i at forkynde," siger hun og opfordrer:

"Brug den viden, I har, i det fantastiske rum, som kirken er." ■

FREDERICIA:

KIRKEN HAR EN ROLLE I SAMFUNDET

KIRKEN ER EN VIGTIG KRAFT, DER LØBENDE SÆTTER EKSISTENS OG TRO TIL DEBAT, OG SOM EN ORGANISATION, DER ARBEJDER FOR FÆLLESSKABET. BORGMESTEREN I FREDERICIA EVALUERER ET ÅRS GODT SAMARBEJDE.

Kirken og kommunen har arbejdet rigtigt godt sammen om den store reformationsfejring i Fredericia. Senest kom det til udtryk, da parterne sammen markerede afslutningen på reformationsfejringen på rådhuset i stedet for i en kirke. *Jacob Bjerregaard, borgmester i Fredericia*, er meget glad for samarbejdet:

“Reformationsjubilæet står som et altoverskyggende højdepunkt. Vi har oplevet en fantastisk lyst til at formidle folkekirken anno 2017 gennem en perlerække af arrangementer, som har formået at trække borgerne ind, og jeg har oplevet en lyst til at reflektere over kirkens og den protestantiske trosfundament og fødsel, som har været meget inspirerende.

Samtidig spiller kirken - som sædvanlig, havde jeg nær sagt - en enormt vigtig rolle i samfundet og civilsamfundet som en kraft, der løbende sætter eksistens og tro til debat, og som en organisation, der arbejder for fællesskabet.”

Han ser samarbejdet som præget af fællesskab, åbenhed og diskussionslyst:

“Jeg oplever et kæmpe samfundsengagement. Her er ikke noget med at gemme sig. Vores præster engagerer sig og deltager i debatten om store og små og nære og fjerne emner.”

FÆLLES BESTRÆBELSE

Borgmesteren afviser da også, at samarbejdet skal lægges ned, nu reformationsfejringen er slut:

“Vi har en fælles bestræbelse. Det gælder i det sociale arbejde, hvor f.eks. Kirkens Korshær spiller en vigtig rolle. Det gælder i forhold til demokrati- og historieforståelsen, hvor vi sammen med bl.a. provstiet har skabt en frihedspris, der skal inspirere fremtidige generationer til at forholde sig til historien og sikre et samfund, hvor 2. Verdenskrigs tragedier aldrig kan udspille sig igen. Og det gælder i fejringen af 6. Juli-Dagene, hvor kirken spiller en vigtig rolle. Vi har også en garnisonskirke i Fredericia, som også er vævet sammen med vores fælles historie som garnisonsby.”

Han vil bl.a. gerne forstærke samarbejdet omkring diakonien: “Vi kommer med hver vores udgangspunkt, men med en fælles opgave. Vi skal danne partnerskaber - kommune og folkekirke om fælles sociale indsatser. De mennesker, der har det svært i vores samfund, lider ofte ikke udelukkende af økonomiske savn - de har det svært i det samfund, vi lever i, med de mange krav til at præstere og være på. Vi skal ind og se hele mennesket, se deres ressourcer, ønsker og drømme og hjælpe dem med at hjælpe sig selv med at leve det liv, de gerne vil.” ■

AABENRAA:

PROJEKT PEGER FREMAD

FOLKEKIRKEN ER BÅDE EN AF FLERE PARTNERE I DEN ÅBNE SKOLE I AABENRAA OG PART I SAMTALEN OM DEN GODE SKOLE.

Dannelse og færdigheder skal gå hånd i hånd i folkeskolen. Derfor satte Aabenraa Kommune for et år siden samtalen om 'Den Gode Skole' i gang. Det er et stort udviklingsprojekt, der er synligt på nationalt niveau, og som helt overordnet handler om at sikre sig, at der er lige meget fokus på alle elementer i folkeskolens formålsparagraf.

En af de øverste embedsmænd i projektet er *skolechef Lars Borst Hansen*, og en af de nære relationer er folkekirken. Den indgår både i 'Den åbne skole', hvor folkeskolen har samarbejdsrelationer med 70-80 eksterne partnere, der byder ind med alt fra 'Spis naturen' til billedkunstforløb på Brundlund Slot, og tager via arbejdsgrupper og styregrupper også praktisk medansvar.

DEN ALMENE DISKURS

Derigennem kommer folkekirken til at påvirke den almene politiske diskurs i Aabenraa, mener skolechefen. Og han er kun positiv:

"Jeg oplever, at vi har et fælles folkeligt udgangspunkt – historie, kultur og lokal forankring – og at ingen af parterne lukker sig om sig selv."

Folkekirkens forkyndelse står ikke i vejen:

"Nej, jeg oplever en oprigtig interesse i folkekirken for folkeskolen, og at folkekirken på alle niveauer bidrager positivt. Jeg oplever netop ikke forkyndelse, men at det handler om fælles interesse for værdier og for børnene, kulturen og historien." Samarbejdet har været så positivt, at han sagtens kan se det fortsætte:

"Jeg tænker det ikke som et projekt, der slutter, men som noget, der udvikler sig. Der er nogle konturer, som peger fremad." ■

"Jeg oplever, at vi har et fælles folkeligt udgangspunkt – historie, kultur og lokal forankring – og at ingen af parterne lukker sig om sig selv."

HADERSLEV:

BYEN PÅ DEN ANDEN ENDE

FØR 2017 VAR DER IKKE MANGE I HADERSLEV, DER VIDSTE RET MEGET OM OMRÅDETS HELT SÆRLIGE ROLLE I REFORMATIONENS INDFØRELSE I DANMARK. DET ER DER NU. DET SKYLDES ET GODT SAMARBEJDE MELLEM KOMMUNE OG KIRKE.

Når det ved udgangen af 2017 står mejslet i sten og bøjet i neon, at Haderslev har spillet en særlig rolle i Reformationens historie, skyldes det bl.a. økonomi, vilje og mange menneskers indsats og prioriteringer. Men det handler også om et godt samarbejde mellem folkekirke og kommune, og om en variant af "rette mand på rette tid og sted".

"Manden" er *formanden for Styregruppen for reformationsmarkeringen, Jens Chr. Gjesing*. Som tidligere borgmester, søn af en provst, bror til en præst og desuden selv historiker med adskillige år på teologi-studiet i rygsækken havde han både viden og gennemslagskraft, da planlægningen af reformationsjubilæet gik i gang.

LOKAL KULTUR BØD IND

I tilbageblik glæder han sig bl.a. over det store antal børn og skoler, der har været involverede, og at de lokale kulturarrangører bød ind med teater og musik i kirkerne, kunst i byen, en stor udstilling på museet og mængder af foredrag alle vegne. Folkeoplysningen står ham nær:

"Vi er meget bevidste om det særligt dansk-tyske i vores historie, men vores område har også spillet en særlig rolle i kampen for den evangelisk-lutherske tros udbredelse. Det var der ikke mange, der vidste for nogle år siden, men det skal jeg hilse og sige, at det er der nu."

Den tidligere borgmester har selv været ude og holde foredrag for op mod tusinde mennesker, anslår han, og han siger:

"Reformationsfejringen har været et ekstra plus på det, kommunen gerne vil. Folk kommer og siger, at "Hvor var det godt, at vi fik lov at være med i teltet, hvor var det godt, at I satte byen på den anden ende, og at vi fik lov at opleve det." Og jeg har gang på gang oplevet, at folk er kommet og har sagt, at 'det vidste de ikke,' og at de bliver stolte af, at vores fortid hænger sådan sammen".

Samarbejdet får flere muligheder for at folde sig ud på ny. Haderslev Stift fylder 100 år i 2022, i 2026 er det 500 år siden, Reformationen kom til Haderslev og Tørning len, og i 2036 følger så 500-året for Reformationen i Danmark. ■

*Lone Vesterdal i skoven tæt på kirken,
hvor hun har gået pilgrimsvandring med
medarbejdere fra kommunens HR-afdeling.*

FRA TRO TIL ROBUSTE KRÆFTER

ROBUSTHED ER ET AF TIDENS NØGLEORD. OVER FOR DET STÅR MAGTESLØSHED. KIRKEN HAR NOGET AT SIGE OM BEGGE DELE, OG BÅDE DEN LOKALE BILFORHANDLER OG KOMMUNENS PERSONALEAFDELING VIL GERNE LYTTE.

Vi skal bestå både en teoriprøve og en praktisk køreprøve, før vi får lov at køre rundt i trafikken, og vi skal tage jagttegn, før vi får lov at gå på jagt. Vi skal lære.

“Men modgang og lidelse smides man brutalt ud i uden forudgående instruktioner eller læretid, og så må man ellers klare sig, så godt man kan,” hedder det i en ny bog, ‘Robust – om tro og magtesløshed’, skrevet af sognepræst Lone Vesterdal, Bramdrup Kirke.

Grundlag for bogen er en vandretur for to år siden sammen med 13 medarbejdere i Kolding Kommunes HR-afdeling. Vandringen blev til på foranledning af HR-chefen, som Lone Vesterdal kendte fra flere tidligere pilgrimsvandring, hvor de også havde talt om emner, som begge arbejdede med, men havde hver deres tilgang til. Nu lød spørgsmålet fra ham til hende: Hvordan ser robusthed ud fra en kirkelig synsvinkel?

MASSIVT FORSKNINGSFELT

Robusthed betyder noget i en kommunal HR-afdeling. Fagbladet FOA foretog tidligere i år en stikprøvekontrol på en af de store jobportaler. Den viste, at ‘robust’ indgik i 11 pct. af annoncerne inden for plejeområdet og i 20 pct. af annoncerne inden for det pædagogiske område.

Samtidig har samfundet i årevis krævet 2 pct. vækst, uden at der blev tilført flere ressourcer. Det har skabt meget godt,

mener Lone Vesterdal, men har også en bagside med stress, udbrændthed og mennesker, der ikke kan mærke sig selv.

Robusthed er også et massivt forskningsfelt, og der er svar i hyldemeter af litteratur. Det siger i sig selv noget om, at mennesker har brug for et sted at hente kræfter, mener sognepræsten. Men svarene i selvhjælpslitteraturen har en anden karakter, end sognepræsten selv repræsenterer:

“De handler om kost, motion, søvn, netværk, at lægge planer og være løsningsorienteret i stedet for problemorienteret – meget ‘gøre noget-strategier,’” siger sognepræsten.

Hun tænker anderledes:

“Når det kommer til de mest afgørende områder i vores liv, sundhed, trofast kærlighed fra mine nærmeste, et langt liv, kan vi ofte være uden helt indflydelse. Vi bliver ikke spurgt, om vi vil miste, være syge eller angste. I de situationer er der en enorm lettelse i at sige, at “her er jeg magtesløs, her må en anden træde til.” Det peger jeg på.”

13 HR-MEDARBEJDERE

Bogen om robusthed og tro er bygget op over indholdet i og samtaler på de seks stop på vandringen med de 13 HR-medarbejdere. Kapitel 1 handler om, hvordan kirken tænker anderledes om magtesløshed end almindelig robusthedstænkning. Kapitel 2 har afsat i noget helt centralt i kristendommen:

ørkenen som billedet på at leve i modgang og fristelser – et farligt sted at være. Kapitel 3 behandler paradokset, som spiller en vigtig rolle i kristen tradition i forhold til at finde håb. Kapitel 4 behandler bøn som en kilde til at komme i kontakt med en anden dimension, kapitel 5 behandler værdier, og hvad kristendommen tænker om fundament. Sidste kapitel omhandler perspektivet og det at se sit liv fra Guds sted.

HVIS MAN IKKE HAR EN GUD

Lone Vesterdal har altid selv været optaget af, hvordan de bibelske fortællinger, salmer, bøn, gudstjenesten og den kirkelige tradition kan være en hjælp, når man er hårdest ramt. Men for flertallet af medarbejderne i HR-afdelingen var tilgangen ny:

En konstaterede, at “du taler om at lægge tingene over i en anden virkelighed. Du taler om gudstro. Men hvis man ikke har en gud at tro på?”

Mit svar er, at når livet er allersværest, er det en god idé at se opad efter en gud at tro på. Og ofte har man en gudstro, selv om man ikke er klar over det. Man spørger, hvorfor man bliver straffet på denne måde, og opfatter deri Gud som en straffende Gud.

En anden sagde: “Jeg bruger mindfulness og lægger det fra mig på den måde.”

Det er legitimt. Samtidig vil jeg gerne pege på, at der i kristen bøn er mere at hente end i mindfulness, fordi bøn er en samtale med en, der lytter og vil mig det godt.

En tredje spurgte: “Skal vi bare være magtesløse og sætte os ned og gøre ingenting?” Kirkens svar er, at vi skal gøre alt, hvad vi kan, men hvor den allerværste modgang og udbrændthed er, der må en anden træde til. Det er der en enorm lettelse i. I det øjeblik, jeg erkender, at der er en grænse for, hvad jeg har magt over, da bliver det taget fra min skuldre at skulle arbejde for at have magt over det. Da får jeg energi til at tage mig af det, jeg har magt over. At se mine begrænsninger i øjnene kan paradoksalt nok fylde mig med energi.”

ET VINK TIL KIRKEN

“Når robusthedsbegrebet er så udbredt,” mener sognepræsten, “siger det også noget om, hvor mange mennesker der har brug for at vide noget om, hvor de finder et sted at hente kræfter, så de kan klare hverdagen og det liv, hvor så meget kan ske. Jeg synes, det er et vink til os om, at der er behov for det, vi taler om. Jeg møder meget åbne døre. Det, vi kommer med som kirke, er der behov for – mennesker vil gerne lytte og tale. De vil gerne tale om det i en HR-afdeling, og også den lokale bilforhandler synes, det er vigtigt at tale om. Det er som at gå ind ad åbne døre.”

Den lokale bilforhandler har støttet bogens udgivelse. ■

GUDSTJENESTE MED DEMENTE

ALLE PRÆSTER KENDER TIL AT HAVE GUDSTJENESTE PÅ PLEJEHJEM FOR OG MED DEM, DER IKKE KAN KOMME TIL GUDSTJENESTEN I KIRKEN. ANNESOFIE MUNCH I GRAM HAR ET SÆRLIGT FOKUS PÅ GUDSTJENESTER MED DEMENTE OG HAR SÆDE I ET KOMMUNALT INNOVATIONSRÅD, DER SKAL UDFORME EN DEMENSSTRATEGI.

Annesofie Munch går rundt og giver hånd til alle, efterhånden som de ældre mennesker bliver hjulpet ind i plejehjemmets lille mødelokale. I udgangspunktet er det et lidt anonymt rum, men med få midler er det tryllet både hyggeligt og tilbage i tid. Salmebøgerne har patina, på organistens klaver står høje lysestager, og på væggen ovenover hænger portrætter af en ung kong Frederik og en ung dronning Ingrid. Hen over et af bordene er lagt en fin hvid hæklet dug med fire kors. Ovenpå står en sammenklappelig pult, hvor der ligger en alterbog. Signalet er tydeligt 'kirkerum', og de demente kommer ind på række, som sad de på en kirkebænk.

SALMERNE ER INDEN I

Vi er kun 10 til stede, men på trods af den svækkelse, der præger både stemmer og sind, fylder gudstjenesten alligevel rummet. Alle sidder med salmebøger i hænderne, og flere af de demente synger og fremsiger bøn og trosbekendelse med, nogle kan man høre, andre taler, uden at der kommer en lyd ud.

"Salmerne, fadervor og trosbekendelsen er inde i dem," siger Annesofie Munch. Dengang de demente foran hende gik i skole og 'til præst' forud for konfirmationen, lærte man nemlig tingene udenad. Det kommer dem til gode i dag, hvor de måske kan 'Lille Guds barn' udenad, men ikke kan finde tilbage til deres værelse på det lille plejehjem.

SALMEBØGER FRA 1953

Dagens gudstjeneste er særligt tilrettelagt til menigheden. "Læsningerne skal ikke være for komplicerede og ikke for lange, og dagens prædiken skal være enkel. Jo mere jeg kan udenad, så jeg kan se op og tale frit, jo bedre. Men særligt salmerne er vigtige. Derfor er salmebøgerne fra 1953 – de demente skal hverken lære nye salmer eller nye melodier, men mindes og synge med på dem, de kan."

Hun så gerne, at hun oftere kunne tilbyde de demente et kirkerum:

"Kirkerummet tilfører selvfølgelig gudstjenesten noget særligt sanseligt med blomster, dufte, lys og lyd. Men det kan kun lade sig gøre en gang om året. Vi er meget afhængige af frivillige," siger hun og peger på dagens to – de demente skal både hentes og bringes til alt.

INNOVATIONSRÅD

Annesofie Munch har været præst i mange år og har altid holdt gudstjenester på plejehjem. Hun har sikkert også altid holdt gudstjeneste for og med demente:

"Men dengang vidste vi ikke, at der var noget, der hed sådan."

Det gør hun nu. I foråret 2017 tog hun som en af de første præster i Haderslev Stift et kursus i salmesang for demente. Siden er hun blevet bedt ind i et særligt innovationsråd, der skal udvikle en demensstrategi for Haderslev Kommune. Kommunen har ønsket en præst i rådet, fordi præster via samtaler med pårørende og gudstjenesterne på plejehjemmene ofte har en tæt dialog med og viden om både de demente selv og deres familier, og derigennem har indblik i de dementes og familiernes vilkår.

Med den særlige demensstrategi ønsker Haderslev Kommune at give demente mulighed for at blive længere i eget hjem ved at udvikle frivillighed, netværk, viden, mødesteder og indretning af både byrum og øvrige offentlige rum.

Demens bliver en stadig større udfordring i samfundet. Ifølge Nationalt videnscenter for Demens har 87.300 mennesker diagnosen i dag. Det tal anslås at vokse til 123.000 i 2030.

De samlede omkostninger til demens anslås at koste 10 mia. kr. årligt. Plejeboliger, hjemmehjælp og hjemmesygepleje udgør langt de tungeste poster.

Flere sogne har tilbud om salmesang til demente via kirkemusikere. Aktuelt søger flere præster i Haderslev Stift videreuddannelse inden for området. ■

Der er altid stor tilslutning til kirkecafeen i Sankt Nicolai Kirke i Kolding. Her deltager også Hans-Kurt Gade (t.v.), formand for menighedsrådet, og sognepræst Martin Rønkilde.

DEN STORE BYKIRKE GÅR MANGE VEJE

VI TALER OFTE OM KIRKEN PÅ LANDET, MEN HVORDAN ER DET AT VÆRE KIRKE I DEN STORE BY? DET HAR VI OPSØGT I KOLDING. HER FOLDER SANKT NICOLAI KIRKE EN BRED VIFTE AF TILBUD UD FOR AT FAVNE ET STORT BYSOGN.

Anette Jorsal, journalist

De ved udmærket godt, præsterne, menighedsrådet og medarbejderne ved Sankt Nicolai Kirke i Kolding, at i deres kirke kan man ikke lige favne alle godt 10.000 medlemmer med et hammerslag eller én type tilbud. Her skal man gå mange veje, hvis man skal i øjenhøjde med en større skare af byens borgere.

Formanden for menighedsrådet, Hans-Kurt Gade, har været knyttet til sognet i mange år, men er både nyvalgt medlem af menighedsrådet og ny formand for menighedsrådet. Han siger:

“Vi er meget bevidste om, at vi er en stor bykirke. Derfor har det nye menighedsråd haft et fast punkt på dagsordenen, hvor vi diskuterer, hvilke udfordringer vi står over for, og hvordan vi kan indfri dem.”

En af de faktorer, der spiller ind, er, at sognestrukturen i større byer ifølge sognepræst Martin Rønkilde er i markant opløsning.

“I mindre landsogne er der en klar bevidsthed om, hvilket sogn, man hører til, men i Kolding er det meget tydeligt, at der i langt højere grad er tale om et personligt følt tilhørsforhold. Det er meget tydeligt i forhold til kirkelige handlinger som dåb,

konfirmation og vielser, at folk har en holdning til, hvor de føler sig hjemme. Det skyldes for det første kirkens placering midt i byen. Der er noget magnetisk over placeringen, og kirken har også en tiltrækning i sin arkitektur – det er en 'rigtig' kirke, hvad det så end er.

For det andet er det et særligt Kolding-fænomen, hvor der er store teologiske forskelle mellem kirkerne. Det kan vi se ved, at der er en del trafik ind og ud af sognet. Så Sankt Nicolai er kirke i et sogn, som er meget mere end sit sogn," mener Martin Rønkilde.

KLASSISK HØJMESSE

I Sankt Nicolai Kirke er præster og menighedsråd også meget bevidste om, at man ikke bruger højmessens til at ramme så bredt som muligt:

"Vi går ikke ind for store eksperimenter i forhold til højmesserne. Folk kommer her, fordi de føler sig trygge i kirken, og fordi de kan nikke genkendende til vores værdigrundlag. Vore præster har ude i byen ry for at forstå og holde en god og fin balance i en klassisk gudstjeneste samtidig med, at vi gerne vil favne det moderne samfund gennem vores udadvendte aktiviteter," siger menighedsrådsformanden.

FORM, TIDSPUNKT OG STED

Både han og sognepræsten er også opmærksomme på, at Sankt Nicolai Kirke har en slags 'domkirkestatus' i Kolding.

"Det betyder, at vi ikke skal skeje ud konstant, men er nødt til at vægte, at tingene også har en form for tradition i sig," mener Martin Rønkilde og fortsætter:

"Uanset hvor meget man 'pepper højmassen op', vil den aldrig ramme alle. Her tror jeg, at man skal skelne mellem at ramme alle og at rumme alle. Vi har en pænt stor og solid kerne af kirkegængere, og højmassen skal ikke ændres for at få endnu flere med, for så siver de bare i den anden ende."

"En klassisk højmesse er ordtung. For nogle er mængden af ord en forhindring. Hvordan får de adgang til at opleve, hvad kirke og kristendom er for en størrelse? Det gør vi ved at tilstræbe at være meget varieret i vores måde at være kirke på. Ved at have andre tilbud og ved at være kirke på andre tidspunkter, under andre former og andre steder," siger sognepræsten.

FILOSOFISK CAFÉ

Blandt tiltagene er en ugentlig kirkecafé hver onsdag i sognehuset. De frivillige står for arrangementet, som altid samler flere end 50 deltagere. Der er også mandeklub og filmklub, besøgstjeneste og tre hold med babysalmesang. Der er venteliste til koret, og konfirmandholdene er med 180 konfirmander så store, at man har måttet ansætte ekstra hjælp.

Næste år tilbyder man fire aftener med filosofisk café i selve kirken. Det er et resultat af visionsdrøftelserne i menighedsrådet. Deltagerne læser på forhånd en tekst, typisk en novelle, som ikke nødvendigvis er religiøs, men som handler om 'livets forhold'. I løbet af en café-aften diskuterer man teksten, og "forhåbentlig kommer det til at nære, retlede og trøste os", som det står i det oplæg, som menighedsrådet har vedtaget.

FAKTA SANKT NICOLAI KIRKE

....ligger midt i Kolding.

...har 10.300 medlemmer

...fire præster er tilknyttet, Martin Rønkilde, Henriette Bacher Lind, Grete Wigh-Poulsen, der også er provst, og ungdomspræst Benjamin König. Dertil kommer en kordegn, to kirke- og kulturmedarbejdere og en organist.

VISIONSMØDER

Det nye menighedsråd har i sit første år haft et fast visionspunkt på dagsordenen.

Samtidig har menighedsrådet og medarbejdere været på ekskursion til Aarhus Domkirke og til Nordre Provsti i Aarhus. Visionsdrøftelserne blev afsluttet 4. november med et visionsseminar bistået af en kirkekonsulent. Visionsarbejdet skal anvendes til en ny formulering af kirkens værdigrundlag.

"Det er en ny måde at bruge kirken på og et forsøg på at nå nye mennesker. Det er vores håb, at nogle vil åbne øjnene for, hvad vi står for. Vi vil gerne nå nye mennesker, som ellers ikke sædvanligvis går i kirke," fortæller Hans-Kurt Gade.

Visionsdrøftelserne er også afsættet for en madklub for enlige med eller uden børn:

"Det er et tiltag af mere social karakter, hvor vi gerne vil ramme en målgruppe, der har brug for at mødes og tale med andre og samtidig få et måltid mad. Det er de unge medlemmer af menighedsrådet, der har foreslået det, og som står for at få det sat i værk," siger menighedsrådsmanden.

NYE IDEER TESTES

Kolding vokser som studieby. Det betyder, at Sankt Nicolai Sogn også har fokus på, hvad man kan gøre for de unge. Provstiets ungdomspræst, der er tilknyttet Sankt Nicolai Sogn, har bl.a. taget initiativ til Café Kluns, hvor unge kan mødes i midtbyen. Midt i oktober sørgede han for, at den gamle kirke genlød af elektronisk musik. Kirken har udskrevet en novellekonkurrence for alle elever på byens gymnasier, og den 31. oktober, den store fejrdag for Reformationen, var der samtalsalon styret af en skuespiller fra teatret Mungo Park.

De mange ideer og initiativer giver anledning til diskussioner i menighedsrådet, for mange nye tiltag bliver testet på spørgsmålet, om det har kirkelig relevans. Som nu f.eks. kirkens deltagelse i Kolding Light Festival i december. Nogle mente, at det var noget hurlumhej, hvor nogle tager deres racercykel med ind i kirken.

"Men her har et flertal vedtaget, at det at være kirke i tiden også betyder, at det er vigtigt, at folk, der ikke er faste kirkegængere, kommer ind og ser vores kirke. Så må vi leve med, at nogle tager deres racercykel med den aften," siger Hans-Kurt Gade. ■

Marianne Jespersen, formand for menighedsrådet i Simon Peters Kirke, sammen med kirkens kordegn, Flemming Nissen, ude på kirkens eng.

GRØN KIRKE I PRAKSIS

SIMON PETERS KIRKE I KOLDING ER EN AF STIFTETS SEKS GRØNNE KIRKER. HER SERVERES DER FAIR-TRADE-KAFFE, MENS SAMTALEN GÅR OM KIRKEBIER, SOLCELLER, GENBRUGSTALLERKENER OG ET KIRKEBLAD, DER BLIVER TRYKT MED MILJØVENLIGE FARVER.

Anette Jorsal, journalist

Det er ikke til at se ved første øjekast, at den store kirke i gule sten, Simon Peters Kirke, er en grøn kirke. Solcellerne gemmer sig på det flade tag, og regulering af el- og varme-forbrug er mest synlig i afregninger med forsyningsselskabet.

Men ved nærmere eftersyn afsløres det, at der tænkes grønt ud i selv den fjerneste krog af den store grund, som tidligere var en æbleplantage i Koldings nordvestlige hjørne.

Når græsset står højt i en del af udenoms-arealet og giver plads til naturens egen vilde flora, er det nøje planlagt ud fra et ønske om at skabe en blomstereng med sin egen biodiversitet. Til glæde for kirkebyerne, der bor nabo til engen.

Inde i kirkehuset serveres fairtrade-kaffe. Der er ø-mærke på juice og mælk. Der printes på 70 grams papir, ikke 80 gram, og der printes på begge sider. Når der skal øves nye salmer til en gudstjeneste, vises teksten ved hjælp af en projektor for at undgå at trykke sangark. Kirkebladet er trykt på miljøvenligt papir med miljøvenlige farver. Og når der serveres mad, sker det for det meste på tallerkner købt i genbrugsbutikker frem for, som tidligere, på engangsemballage.

TOGTUR MED INSPIRATION

Det begyndte med et helt tilfældigt møde. Marianne Jespersen, medlem af kirkens menighedsråd, sad en dag i 2009 i et

tog på vej til København. Hun var på vej til den internationale klimakonference COP15 og mødte i toget sognepræst Keld B. Hansen fra Fyn, som skulle samme vej som repræsentant for Grøn Kirke, som han havde været med til at starte.

Snakken gik om de grønne tanker, og Marianne Jespersen blev straks bidt af ideen.

“Vi prædiker i kirken ansvar for næsten og skaberværket, og derfor har vi et særligt ansvar for at passe på skaberværket. Det ansvar må vi tage på os som kirke, så rent teologisk hænger det godt sammen,” mener Marianne Jespersen, der siden er blevet formand for kirkens menighedsråd.

BLANDET MODTAGELSE

Efter mødet med Keld Hansen foreslog Marianne Jespersen menighedsrådet, at Simon Peters Kirke blev en grøn kirke. Og modtagelsen?

“Meget blandet. Der var en del skepsis blandt medlemmerne af menighedsrådet og blandt medarbejderne, men i menighedsrådet ved Simon Peters Kirke er det sådan, at når nogen interesserer sig for et emne, ja, så begynder de selv, og det blev starten på kirkens grønne udvalg. Og her er en vigtig pointe: Det rigtigt gode ved vores udvalg var, at kordegnen – en af de ansatte – var med, at præsten var med, og at flere fra menighedsrådet var med. Det er meget vigtigt, når man begynder ►

**Flemming Nissen på kirkens tag ved de solceller, ►
som sørger for ca. halvdelen af kirkens strøm.**

FAKTA GRØNNE KIRKER

Der er seks grønne kirker i Haderslev Stift:

- Den Reformerte Kirke i Fredericia
- Lyng Kirke
- Nr. Bjert Kirke
- Oksbøl Kirke
- Rise Kirke
- Simon Peters Kirke

på noget nyt. Man kommer ikke ud af stedet, hvis det ikke er rodfæstet hele vejen rundt.”

I dag er kirketjener og kirkeværge også med i Grøn Kirke-udvalget.

Flemming Nissen, kordegn, siger om modviljen:

“Flere spurgte, hvad det ville koste, og hvad vi ville få ud af at blive en grøn kirke. Det er naturligt, når man har ansvaret for økonomien.”

Et udvalg blev nedsat, og i 2012 kunne Simon Peters Kirke udnævnes som Grøn Kirke, fordi man kunne hakke af ved mindst 25 af de 48 krav, man skal opfylde.

“Det er sådan set en enkel øvelse at blive Grøn Kirke, men så kommer den næste pointe: Når man er blevet Grøn Kirke, er man ikke færdig. Så er man med i en proces, der ikke slutter,” siger Marianne Jespersen.

SOLCELLER PÅ TAGET

Grøn Kirke-udvalget kastede sig over de oplagte skruer at dreje på – el, vand og varme. Var der noget at spare?

Det var der. For eksempel blev alle pærer først skiftet ud med sparepærer og siden LED-pærer.

Der blev kigget på jordvarme, men det kunne ikke lade sig gøre, da der er fjernvarme i området. Første store projekt blev derfor solceller.

“Vi undersøgte, hvad det krævede rent praktisk. Hvordan skulle det f.eks. monteres, og da vi har et blødt tag, var det ikke helt lige til, men Phønix havde en løsning, hvor man kan lime skinner på taget, hvorpå man spænder solpanelerne fast. Det generer ingen. Det er ikke en ‘øjebæ’, da det er et fladt tag,” fortæller Flemming Nissen, og tilføjer:

“Problemet var bare, at det var alt for dyrt. Dengang kostede det 750.000 kr., men priserne faldt senere drastisk, og vi kunne på et tidspunkt få det til 250.000 kr.”

Simon Peters Kirke søgte Kolding Provsti om at låne penge. Marianne Jespersen fortæller:

“Vi ville gerne afdrage med 25.000 kr. om året, som provstiet årligt kunne nedskrive vores driftstilskud med over 10 år. Det kunne de jo ikke rigtig sige nej til.”

Desværre var turbulensen omkring solenergi ikke forbi, for næsten samtidig med, at solcellerne var installeret, kom der et regeringsindgreb, der betød, at salgsprisen for el blev godt halveret – fra 1,30 kr. til 60 øre pr. kWh.

IKKE FOR PENGENES SKYLD

Nu kunne Simon Peters Kirke ikke tjene, hvad kirken havde håbet ved salg af overskudsstrøm, men det har nu ikke ødelagt humøret, for Marianne Jespersen pointerer, at Grøn Kirke ikke er for pengenes skyld:

“Vi arbejder ikke med Grøn Kirke på grund af økonomien, men det forværrer ikke økonomien. I de seneste 10 år er aktivitetsniveauet her i kirken steget voldsomt, men vi har samtidig sparet på både varme og el. Jeg tror, at det store regnskab går lige op, også fordi vi sætter kvalitet frem for kvantitet. Det handler også om retfærdighed. Vi vil f.eks. hellere have, at kaffen er fairtrade, end at den bare er billig, og vi skal ikke købe meget, kun fordi det er billigt, men hellere købe lidt mindre, fordi det er kvalitet.”

REGNVAND BLIVER PÅ GRUNDEN

Næste store projekt handler om en løsning til fordel for klimaet. Det grønne udvalg vil gerne beholde al overfladevand på kirkens store grund, frem for at belaste det offentlige kloaknet med det. Parkeringspladsen er asfalteret, og det skal den fortsat være, men der etableres nogle lavninger – eller såkaldte vandbede, hvor vandet kan samles, når det regner. Enten fordamper vandet, eller også siver det via rør under vejen ned i en lavning i det store grønne område, som delvist skal udlægges til eng, og hvor der skal plantes flere æbletræer.

Marianne Jespersen, der selv er optaget af miljøspørgsmål og arbejder med det til daglig i sit eget firma, siger, at det føles som et meget meningsfuldt arbejde hele tiden at være opmærksom på grønne løsninger i forhold til kirken.

“Vi vil meget gerne være med til at sprede det gode budskab om at være Grøn Kirke, og derfor holder vi næste år en inspirationsdag i Kolding Provsti,” siger hun. Inspirationsdagen bliver den 19. juni 2018. ■

FAKTA OM KIRKENS SOLCELLER

- I Simon Peters Kirke, der er fra 1979, bruger de 18.000 kWh om året.
- Solcellerne på kirkens tag producerer 11-12.000 kWh om året.
- Heraf bruger kirken selv 4-5.000 kWh. Resten bliver solgt.

I øvrigt kan kordegn Flemming Nissen se på solcelleregnskabet, at solen har skinnet mindre år for år de seneste tre år. Det giver også færre kWh til regnskabet.

Simon Peters Kirke har købt det gamle spejderhus i kvarteret. Det ligger nabo til kirken. Det er ved at blive renoveret og bliver både spejderhus og aktivitetshus for kirken. Det kommer til at hedde Simon Peters Hus. Her skal også etableres solceller.

GRØN TEOLOGI

TEOLOGI ER IKKE NOGET, SOM SVÆVER I DEN BLÅ LUFT. DEN FORHOLDER SIG TIL DET, SOM VI ER FÆLLES OM. DERFOR TALER MICHAEL MARKUSSEN OGSÅ OM KLIMA.

Anette Jorsal, *journalist*

For et stykke tid siden gik tætningslisten i køleskabet i stykker hjemme hos sognepræst Michael Markussen. Han kontaktede hvidevareservice og forklarede problemet. Jo, men det kunne da godt løses. Han skulle bare købe en ny køleskabslåge. Pris 2.300 kr. – ikke langt fra prisen på et nyt køleskab.

Michael Markussen tog sig til hovedet og udbrød: "Jamen, hvad er det dog for et økologisk svineri!?"

Denne lille hverdagsoplevelse kunne nemt have været en del af en søndagsprædiken i Simon Peters Kirke i Kolding. Kirken er én af de to grønne kirker i Kolding Provsti, og som Michael Markussen siger:

"Selvfølgelig er teologien også grøn."

Dermed ikke sagt, at ødelagte tætningslister, overforbrug og andre grønne hverdagsoplevelser er en del af alle søndagsprædikener. Slet ikke. Det er med, når det giver mening, siger sognepræsten. Men helt grundlæggende giver den grønne teologi mening for Michael Markussen, der med stor overbevisning kan referere til teologer og filosoffer og deres tilgang til natur og økologiske balancer. Men først og fremmest er han påvirket af sin egen tilgang til kirkens opgave:

"Det er kirkens opgave at svare meningsfyldt ind i tiden med teologien, og det, der spørges efter, er også, hvordan vi forholder os til den økologiske krise," siger Michael Markussen.

TEOLOGI OG POLITIK

På spørgsmålet, hvor grænsen går mellem teologi og politik, svarer han:

"Ja, hvor går grænsen? Jeg tror, at den er ved at flytte sig i de her år. For det første har det nærmest været et folkekirkeligt adelsmærke, at ingen skulle tale på folkekirkens vegne, og at religion og politik skulle holdes adskilt. Derfor har folkekirken overladt det til enkeltstående aktører at råbe højt. For det andet er religionsdialogen kommet meget mere på banen, og vi er

blevet mere multikulturelle med nye borgere, som har andre erfaringer. Jeg sad forleden og talte med en kollega, der er uddannet syd for grænsen. Vi talte om kirke og politik, og hun sagde, at det er noget helt andet i den evangelisk-lutherske kirke i Tyskland. Den er meget mere politisk, fordi man så konsekvenserne af ikke at blande sig i samfundsdebatten i nazitiden."

HVAD MENER KIRKEN?

I og med at der kommer stadig flere borgere til Danmark med andre kirkeerfaringer, bliver præsterne oftere spurgt, hvad kirken mener om forskellige ting.

"Når jeg er ude på gymnasierne, spørger de unge: 'Hvad betyder det, Michael? Fortæl, hvad kirken mener om klimakrise, Trump, burka og solceller'. Der bliver stillet flere og flere spørgsmål til en konkret dagsorden, og her vil jeg sige, at det er kirkens opgave hele tiden at være talerør for de svageste. Ja, det er det bare. Så må vi tage de tæsk, det måtte give fra dem, der måtte være uenige."

Og hvem er den svage part i forhold til klimaet?

"Det er dem, der ikke har råd til den dyreste solfaktor, og dem, der må flygte på grund af klimaforandringer," svarer sognepræsten i den grønne kirke. Han fortsætter:

DET VI ER FÆLLES OM

"Vi har brug for en ny undren over naturen. Vi har brug for et natursyn, hvor naturen har værdi i sig selv. Teologi er ikke noget, som svæver i den blå luft. Den forholder sig til det, som vi er fælles om. Men jeg skal som præst først og fremmest forsøge at kvalificere samtalen om, hvorvidt vi bare blindt kører videre med et brutalt natursyn, eller om vi kan tale om skam i forhold til at udnytte naturen. Bør vi skamme os, når vi har taget syv udlandsture med fly? Det er kirkens opgave at stille de spørgsmål, lige som det er kirkens opgave at stille mange andre spørgsmål for at kvalificere samtalen," siger Michael Markussen. ■

Til Verdensmiddag i Løget i Vejle kort efter sognepræst Bente Rosenkrants' tiltræden.

NY STRUKTUR PÅ ASYLOMRÅDET

EFTER TO ÅR MED ASYLPRÆSTER OG ET ÅR MED EN ASYLKOORDINATOR I HADERSLEV STIFT OMLÆGGES STRUKTUREN NU, SÅ DER KOMMER EN ASYLPRÆST MED EN MINDRE KVOTE I ALLE PROVSTIER.

Mette Hee Læborg, *asyлкоordinator*

I forbindelse med folketingsvalget 2015 italesatte en række politikere flygtningestrømmen som den største flygtningekrise siden 2. Verdenskrig. De blev understøttet af FN's Flygtningehøjkommissariat, der på valgdagen i juni offentliggjorde en rapport, *Global Trends: Forced Displacement*, hvori antallet af mennesker på flugt fra 2013 til 2014 blev vurderet til at være steget fra 51,2 mio. til 59,5 mio.

I UNHCR-rapporten blev det desuden slået fast, at flygtningestrømmen i løbet af 2014 var vokset til en kompliceret global krise. Den kunne ikke blot tilskrives et eller to enkeltstående

fænomener, men var resultatet af adskillige globale konflikter inden for flere kulturelle kontekster. Med andre ord var mennesker på flugt fra forskellige lande af flere årsager.

Flygtningekrisen var et varmt politisk emne under valgkampen. Det var ikke svært at have en holdning, men for langt de fleste var den på et teoretisk niveau. I praksis havde ganske få danskere oplevet krig eller andre humanitære kriser, og de, der havde, var som regel soldater eller selv flygtninge.

KRIG OG FØDEVAREUSIKKERHED

For mange blev krisen først virkelig i september måned, da vi på TV kunne følge flygtningene på de danske motorveje.

Det var hverken krig eller national fødevareusikkerhed, der udspillede sig, men resultaterne af krig og fødevareusikkerhed. Flygtningekrisen havde ramt Danmark.

Den har været i stor udvikling siden da. Mange af de asylcentre, som åbnede i 2015 og 2016, er lukket igen, dels fordi mange asylsager er færdigbehandlet, dels fordi det generelle antal af asylansøgere er faldet.

Det faldende antal asylansøgere var en følge af dels grænsekontrollen ved den dansk-tyske grænse primo 2016, dels Tyrkiet-aftalen fra marts 2016. Den politiske bevågenhed har også flyttet sig fra landets asylcentre til den kommunale integration.

Den nuværende diskurs tager derfor udgangspunkt i en ny samfundsopgave, nemlig at integrere flygtningene ude i kommunerne.

HVERT PROVSTI SIN EGEN ASYLPRÆST

I Haderslev Stift gik man i 2015 til opgaven ved at udpege to asylpræster, Birgitte Rosager Møldrup, Kollerup-Vindelev sogne, og Eva Wiwe Løbner, Aabenraa Sogn. Asylpræsterne satte gang i en række initiativer, som i en udvidelse af det eksisterende diakonale arbejde var integrationsrettet og møntet på en særlig gruppe mennesker.

I stiftet var der i forvejen flere veletablerede netværk på området.

Behovet for arbejdet på asyl-, flygtninge- og migrantområdet er ikke blevet mindre med årene, og derfor udvides opgaven nu med udpegelsen af yderligere fem asylpræster. Dermed lægges også en ny strategi for arbejdet. I den nye struktur vil hvert provsti få sin egen asylpræst, som i praksis vil fungere som en lokal tovholder og kontaktperson.

Det vil sætte større fokus på arbejdet på flygtninge-, asyl- og migrantområdet ude i provstierne, og den nye form vil skabe bedre muligheder for, at sognepræster og frivillige kan udvikle og understøtte aktiviteter i det enkelte lokalområde.

For sognene er en af fordelene ved at have en lokal sparingspartner, at det giver bedre mulighed for at tage afsæt i de særlige udfordringer i det enkelte lokalområde. En af de store udfordringer på asylområdet har været at nå ud til sognene på en meningsfuld måde. Håbet er, at den nye struktur i sidste ende vil knytte arbejdet sammen på et sogne-, provsti- og stiftsniveau.

Læs en præsentation af de syv asylpræster på næste side.

ASYLKOORDINATOREN – 50 PCT. STILLING:

- koordinerer asylpræsternes arbejde.
Herunder budget, administrative opgaver o.l.
- koordinerer asylsamarbejdet i stiftet,
herunder budget, administrative opgaver o.l.
- skaber overblik over de initiativer, der er i stiftet,
og synliggør dem både digitalt og gennem personlig tilstedeværelse
- opdaterer asylsamarbejdet 'Nye Naboer'
på stiftets hjemmeside
- deltager i stiftsudvalgsmøder i Folkekirke
og Religionsmøde og diakoniudvalget.

IGANGVÆRENDE PROJEKTER:

- inspirationstur om folkekirkens arbejde med flygtninge
og migranter til København d. 3.-5. november 2017
- planlægningen af ny organisationsform med syv asylpræster
- udarbejdelse af ny facebookside ■

FAKTA:

Selvom bruttoantallet af asylansøgere i Danmark fra 2015 til 2016 faldt 70,6 procent, fra 21315 ansøgninger til 6266 ansøgninger, er flygtningekrisen stadig virkelig blot uden for Europas grænser (Danmarks Statistik 2017).

ASYLPRÆSTER

MØD DE SYV ASYLPRÆSTER I HADERSLEV STIFT

NAVN: Karina Steinecke Dahlmann
ALDER: 42 år
PASTORAT: Hannerup Sogn
ASYLPRÆST: Fredericia Provsti

HVORFOR HAR DU VALGT AT TRÆDE IND I ARBEJDET?

Siden min studietid, hvor jeg boede i Gellerupparken i Aarhus, har jeg interesseret mig for mødet med mennesker af anden kulturel baggrund end dansk, og jeg ser det som en vigtig opgave for folkekirken at være imødekommende over for mennesker, som er nye i Danmark. Jeg har derfor gennem årene som sognepræst været engageret i kultur- og religionsmøder både på nationalt-, stifts- og lokalplan. Desuden har Hannerup Sogn forholdsvis mange indbyggere med anden etnisk baggrund end dansk, og Fredericia er historisk set en by, hvor asyltanken har spillet en stor rolle, så det giver god mening for mig at gå ind i arbejdet som asylpræst. Derudover er det jo også en grundlæggende bibelsk tanke, at vi skal tage os af de "fremmede", og evangeliet om Kristus skulle gerne være et glædeligt budskab, som alle i vores land har mulighed for at høre og mærke gennem menighedens fællesskab.

NAVN: Birgitte Rosager Møldrup
ALDER: 52 år
PASTORAT: Kollerup-Vindelev Sogn m. bistand i Jelling
ASYLPRÆST: Vejle Provsti

HVORFOR HAR DU VALGT AT TRÆDE IND I ARBEJDET?

Der har ligget asylcenter i Jelling i al den tid, jeg har været præst, og jeg har førhen ofte tænkt, om folkekirken ikke også burde være kirke og præst for beboerne der. Jeg greb chancen, da en anglikansk diakon i 2013 foreslog, at vi sammen skulle lave internationale gudstjenester i folkekirken. Siden er det blevet udvidet til mødesteder og oplysning om religionsfrihed på asylskolen og et virke som asylpræst i stiftet gennem to år.

NAVN: Michael Markussen
ALDER: 46 år
PASTORAT: Simon Peters Sogn
ASYLPRÆST: Kolding Provsti

HVORFOR HAR DU VALGT AT TRÆDE IND I ARBEJDET?

Jeg har været sognepræst i Simon Peters Kirke i Kolding siden 2001. Siden 2011 har jeg tillige været præst i folkekirkens internationale menighed i Kolding Provsti. I samarbejde med provstiets tværkulturelle medarbejder, Elizabeth Padillo Olesen, og frivillige fra Kolding Provsti er jeg involveret i en række tværkulturelle tiltag, som blandt andet benyttes af asylansøgere og flygtninge. Som sognepræst i et område med mange flygtninge har det været naturligt at påtage sig denne del af præstearbejdet.

NAVN: Eva Wive Løbner
ALDER: 48 år
PASTORAT: Aabenraa Sogn
ASYLPRÆST: Aabenraa Provsti

HVORFOR HAR DU VALGT AT TRÆDE IND I ARBEJDET?

Jeg er optaget af mødet og samtalen mellem mennesker på tværs af etnicitet, religion, sprog og kultur. Og jeg finder det helt naturligt, at folkekirken byder ind som mødested og samtalepartner. Både i forhold til asylanter, flygtninge, indvandrere og andre nye naboer og i by- såvel som i landsogne. Jeg har de seneste halvandet år virket som asylpræst i stiftet som en del af præstearbejdet.

NAVN: Ulla Elvira Hermann
ALDER: 48 år
PASTORAT: Christians Sogn.
ASYLPRÆST: Sønderborg Provsti

HVORFOR HAR DU VALGT AT TRÆDE IND I ARBEJDET?

Jeg har læst komparativ religion ved Hebrew University i Jerusalem. Acta 2,42: "De holdt fast ved apostlenes lære og fællesskabet, ved brødets brydelse og ved bønnerne". Et tværkulturelt fællesskab og møde er en stor inspiration. Kirken bør omfavne fællesskabet med andre troende fra alle dele af verden og tage imod det fællesskab og den udfordring.

NAVN: Sune Skjold Skarsholm
ALDER: 46 år
PASTORAT: Korning og Løsning sogne
ASYLPRÆST: Hedensted Provsti

HVORFOR HAR DU VALGT AT TRÆDE IND I ARBEJDET?

Uanset hvilken baggrund, man kommer med, så skal man møde folkekirken gennem et personligt møde. Det vil jeg gerne hjælpe menighederne med – at møde de mennesker, der kommer til vores land, og vise dem opmærksomhed og medmenneskelighed. Jesus siger i en lignelse: "Jeg var fremmed, og I tog imod mig". Det, vi har gjort os mod vores næste, har vi gjort mod ham. Så når vi tager imod en fremmed, tager vi imod et medmenneske, som Jesus elsker.

NAVN: Kirsten Münster
ALDER: 53 år
PASTORAT: Haderslev Domsogn
ASYLPRÆST: Haderslev Domprovsti

HVORFOR HAR DU VALGT AT TRÆDE IND I ARBEJDET?

Jeg har været engageret i kirkens tværkulturelle arbejde de seneste 20 år, dels i sognet, dels i stiftet og nu i Folkekirke og religionsmøde, både på stifts- og på landsplan. Så funktionen som asylpræst i Haderslev Domprovsti ligger i naturlig forlængelse af det øvrige engagement.

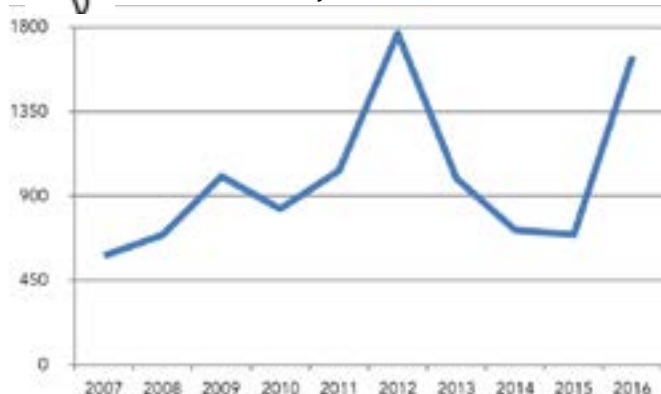
87%
2007

HVORFOR FALDER FOLKEKIRKEN

MAGASINET HAR SPURGT
BISKOP MARIANNE CHRISTIANSEN SVARER

UDMEDELSE, HADERSLEV STIFT:

Tabellen med udmeldelser peaket to gange – ved vi hvorfor, og ved vi, hvem der melder sig ud, og hvorfor de gør det?

SVAR: Vi kan med ret stor sikkerhed sige, at *peaket* i 2012 handler om debatten om vielse i folkekirken af to af samme køn. Nogle meldte sig ud, fordi de var modstandere af det nye ritual, andre meldte sig ud, fordi de syntes, at folkekirken var reaktionær i debatten. Det andet *peak* falder i forbindelse med debatten om Ateistisk Selskabs udmeldelseskampagne i foråret 2016.

Går man ind i tallene, ser man i øvrigt, at det i 2016 typisk har været en yngre aldersgruppe, der meldte sig ud, mens det i 2012 typisk var en ældre aldersgruppe, der meldte sig ud. Vi ved også, at det typisk er yngre mænd, der har meldt sig ud i forbindelse med debatten i 2016.

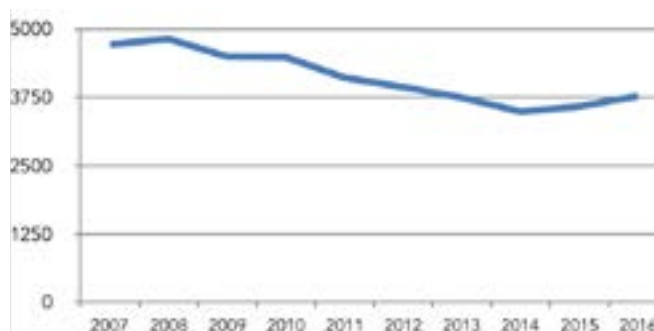
At der er flere kvinder end mænd i folkekirken, og at mænd oftere end kvinder melder sig ud, kan have forskellige årsager. Det kan skyldes, at kvinder oftere forstår sig selv som traditionsbærere og som knyttet til kirke og tro. Det kan også have økonomiske årsager.

Hvert eneste medlem betyder noget, men vi skal også huske, at når flere tusinde medlemmer på landsplan har meldt sig ud af folkekirken, så svarer det til en meget lille procent.

Kirkestatistikken i Statistikbanken bliver i øvrigt inden længe tilføjet en række nye tabeller, bl.a. med socioøkonomiske data, der vil give mulighed for at se nærmere på, hvem der melder sig ud.

INDMEDELSE OG DÅBSPROCENT:

Ved vi, hvem der melder sig ind? Er antallet af barnedåb med i antal indmeldelser?

SVAR: Antallet af døbte er med i antallet af indmeldte. Tendensen er klart, at færre lader deres børn døbe som spæde – til gengæld er der mange unge, der i stedet bliver døbt som optakt til deres konfirmation. Antallet af døbte og fremstillede i Haderslev Stift var i 2007 4.886 – i 2016 var dette tal faldet til 3.695.

For at kunne forstå og arbejde med tallene har vi spurgt i sognene og fået svar fra 100 præster på antal voksendåb, dvs. dåb af personer over 18 år. Svarene viser, at 2016 er tydeligt præget af dåb af nogle få store hold, der gik til samlet dåbsundervisning. Bortset fra disse er antallet af dåb af voksne over 18 år spredt ud, således at hvert femte pastorat indtil 1. oktober 2017 havde haft voksendåb, og hvert fjerde pastorat havde voksendåb i 2016. Det er altså relativt almindeligt. Man kan også blive medlem af folkekirken ved at lade sig genindmelde, hvis man er døbt, har meldt sig ud og så fortryder. Statistikken giver ikke p.t. mulighed for at skelne mellem døbte og genindmeldte. Det er i øvrigt interessant, at hver gang antallet af udmeldelser stiger, stiger også antallet af indmeldelser. I faktiske tal er der flere, der melder sig ud end ind. Man kan gætte på, at når der er debat om folkekirken, bliver folk bevidste om deres medlemsskab og tager stilling. Det frister ikke til at 'gå under radaren' og afholde sig fra at tage del i den offentlige debat.

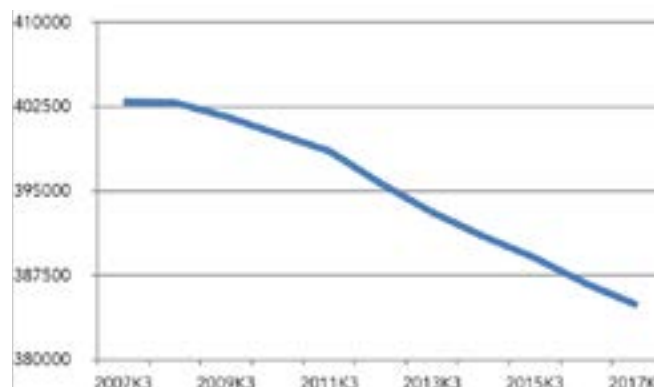
“Det er i øvrigt interessant, at hver gang antallet af udmeldelser stiger, stiger også antallet af indmeldelser.”

MEDLEMSTAL?

**80%
2017**

MEDLEMSTAL, HADERSLEV STIFT:

Medlemsprocenten for Haderslev Stift er i perioden 3. kvartal 2007 til 3. kvartal 2017 faldet fra godt 87 pct. til godt 80 pct. Ved vi, hvilke faktorer der indgår? Er det antallet af udmeldelser, der får medlemsprocenten til at falde?

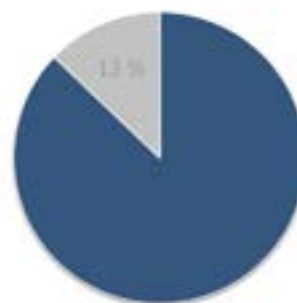
SVAR: Man kan få statistik til at pege mange veje. Et fokuseret diagram kan få faldet i antal af medlemmer af folkekirken til at se voldsomt ud. Når vi ser det i fuld skala, ser faldet væsentligt mindre dramatisk ud.

En stor del af faldet i medlemsprocenten skyldes, at befolkningens sammensætning forskyder sig, fordi en stor del af tilflytterne til Danmark har ikke-vestlig baggrund og dermed ikke har tilknytning til folkekirken. Når man alligevel regner medlemsprocenten på hele befolkningen, falder procenten mere, end hvis man regner på den del af befolkningen, der har dansk oprindelse.

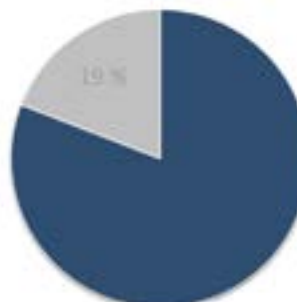
Nationale tal fra Danmarks Statistik viser, at næsten 86 pct. af den del af befolkningen, der har dansk oprindelse, i foråret 2017 var medlem af folkekirken. I 2008 var den tilsvarende procent på 89. Hvor tallet for Haderslev Stift falder fra 87 til 80, når man måler medlemsprocenten mod hele befolkningen i stiftet, falder det nationale tal således kun fra 89 til 85,9, når man måler i forhold til den del af befolkningen, der har dansk oprindelse. Tallene er ikke tilgængelige, så vi kan trække en medlemsprocent for Haderslev Stift målt op mod den del af befolkningen, der har dansk oprindelse.

PROCENTDEL AF DET SAMLEDE BEFOLKNINGS-ANTAL I HADERSLEV STIFT, SOM ER MEDLEM AF FOLKEKIRKEN:

2007

2017

A group of children and an elderly woman are gathered around a large, ornate brass bowl. The bowl contains water and several small, colorful paper boats (red, blue, and pink). The children are looking intently at the bowl, and the woman is leaning over, possibly explaining something to them. The scene is indoors, and the lighting is warm.

FRA DÅBSKLUDE TIL FOLKELIGT FÆLLESSKAB

ET EMBEDE, DER IKKE KUNNE BESÆTTES, EN PENSIONERET PRÆST, DER NÆSTEN IKKE KENDTE NOGEN I SOGNET, OG EN LANDSBY FYLDT MED ILDSJÆLE. DET ER NOGLE AF DE BENÅDEDE INGREDIENSER I ET INITIATIV, DER HAR UDVIKLET SIG FRA DÅBSKLUDE TIL ET NYT FÆLLESSKAB OMKRING KIRKEN.

Det lille Holbøl Sogn med godt 1100 medlemmer af folkekirken har om ikke altid, så i mange år været kendt som et godt sogn – ildsjæle har kæmpet for og bevaret byens skole og brugs, og byen har både vundet titlen som årets landsby i Aabenraa Kommune og opnået flere stjerner i et andet landsby-initiativ. Alligevel kunne embedet ikke besættes, da den tidligere sognepræst i 2016 skiftede til et større bysogn. I stedet blev Marlys Uhrenholt, tidligere provst i Aabenraa Provsti, ansat i et årsvikariat. Det udløber i december, og sognets nye præst tiltræder umiddelbart før jul. Men Marlys Uhrenholt har sat sig spor.

DÅBSKLUDE TIL FLERE ÅR

Da hun tiltrådte, kendte hun sognet som tidligere provst, men hun kendte ikke ret mange i menigheden. Det havde hun brug for. På Djursland havde en sogne- og hospicepræst kort forinden fået den idé at erstatte de stive papirservietter, man har brugt ved dåb i mange år, med hjemmestrikkede dåbsklude, som kvinder i menigheden strikkede. Marlys Uhrenholt kontaktede først præsten på Djursland, dernæst næstformanden i menighedsrådet, Gunvor Møller Michelsen. De talte ideen igennem, satte en annonce i avisen og havde straks en succes: "Første gang kom der 15, og vi havde problemer med at være her," ler Gunvor Møller Michelsen.

Nogle faldt hurtigt fra, men andre kom til, og der er stadig 15 i gruppen. De strikker, synger, snakker og hører nyt fra kirken: "Man snakker godt, mens man laver noget," mener Marlys Uhrenholt, som bl.a. har brugt møderne til også at fortælle om Reformationen.

Undervejs har strikkedamerne strikket dåbsklude nok til flere år, selv om de kortvarigt også strikkede til et Røde Kors-projekt om ensomhed. I mellemtiden havde sognet startet 'Kravlekirke' for de 1-3-årige. Børnene havde brug for et tæppe at kravle på, og det blev strikkedamernes nye mål. De fik stof foræret ét sted, vat til at vattere med et andet sted, og er nu næsten færdige med et kæmpestort patchworktæppe, der kan dække gulvet i hele kirkens kor. De 1.000 små lapper er komponeret sammen af børnene fra den lokale skole, og tæppet forventes taget i brug inden jul.

DÅBSÆSKER

Dåbskludene i det oprindelige projekt får familierne med hjem efter dåb, hvor de i sagens natur er våde. Præsten ville gerne have noget at komme dem i. En af strikkedamerne viste sig at være dygtig til at folde æsker. Formanden for menighedsrådet er maler og donerede sine tapet-bøger til formålet. Da han løb tør, hentede han tapet-bøger hos andre malermestre. Dermed kom projektet også ud i en større offentlighed:

"Nogle gange spørger folk mig, om det er mig, der er Gunvor ude fra kirken," ler Gunvor Møller Michelsen.

Tapetprøverne er foldet til mængder af smukke æsker, som øverst bliver dekoreret med en tegning, som børnene i den lokale skole har tegnet i forbindelse med et besøg i kirken, hvor de hørte om dåbens betydning. Inde i hver æske ligger ud over dåbskluden en lykønskning til forældrene med historien om dåbskluden og -æskens samt personlige breve til fadderne om

barnets dåb og betydningen af at være fadder. Også fadderbrevene er illustreret med en af skolebørnenes tegninger. På den måde får mange en andel i barnets dåb, og barnet døbes på en meget konkret måde ind i en menighed.

DÅBSBLOMSTER

I lykønskingsbrevet i æsken er der også et billede, hvor præsten og en gruppe børn koncentreret står og betragter nogle foldede dåbsblomster i alle farver i døbefonten. Før de blev foldet, havde præsten skrevet alle børnenes navne på hver deres papir. Da papirblomsterne kom i vand, foldede de sig ud:

"Som et billede på, at vi bliver kendt af Gud i dåben," siger Marlys Uhrenholt og fortsætter:

"Jeg har aldrig før rigtigt haft med børnegudstjenester at gøre, men det er en helt fantastisk verden at komme ind i. Og det var et evighedsøjeblik, da vi så blomsterne folde sig ud første gang. Vi stod alle lige forundrede og sagde "Ih, der er mit navn", og "Ih, her er dit navn." At se sit eget navn folde sig ud i døbefonten gør indtryk," fortæller præsten.

Tricket med de foldede dåbsblomster – som præsten i øvrigt har fra Konfirmandcentret – gentog præsten og børnene, da kirken havde inviteret til dåbsgudstjeneste og udstilling af børnenes tegninger om dåb.

"Det var et evighedsøjeblik, da vi så blomsterne folde sig ud første gang. Vi stod alle lige forundrede og sagde "Ih, der er mit navn", og "Ih, her er dit navn." At se sit eget navn folde sig ud i døbefonten gør indtryk."

TID OG NÆSTEN INGEN PENGE

På spørgsmålet, hvad præsten og menighedsrådet selv tager med sig fra projektet, slår først Gunvor Michelsen fast, at det næsten ingen penge har kostet, men at der skal være tid til at følge op på ideer. Marlys Uhrenholt supplerer, at det formentlig bedst kan lade sig gøre i små samfund, hvor man kender hinanden og ved, hvad hver især kan. Hun fortsætter:

"Jeg tror, at kirken let falder i den grøft at bruge penge på store foredrag, hvor der ikke kommer ret mange. Her har vi investeret i små fællesskaber, og det har haft stor betydning, men næsten ingenting kostet."

Om projektet har betydet, at der kommer flere i kirken, ved hun ikke entydigt:

"Men menigheden er mere inddraget, og jeg synes også, jeg har fået et folkeligt fællesskab at forkynde ind i. Og det har været en sjov proces – spændende, hyggeligt og rart. Jeg har virkelig lært folk at kende på deres egne præmisser, og uden at det har været påtrængende." ■

*”Der er godt nok sket meget, siden jeg var barn”,
siger Christina Refsgaard Mogensen efter
yngstebarnets dåb i Tørring Kirke.*

BARNEDÅB BLEV EN ØJENÅBNER

HVAD DER EGENTLIG ER EN ALMINDELIG HØJMESSE
MED DÅB, KAN GODT OPLEVES SOM EN FEST.

Anette Jorsal, journalist

Når Christina Refsgaard Mogensen kører forbi den hvide kirke, siger den 3-årige datter Emily:

”Mor, den hvide kirke har jeg været inde i, og der skal vi ind igen!”

Emily havde nemlig en fest, da hendes lillebror William blev døbt søndag den 1. oktober i Tørring Kirke. Kirken var pyntet i anledning af høst, men bortset fra det var det en almindelig højmesse-søndag.

”Der er godt nok sket meget, fra jeg var barn og til nu. Jeg kan huske, at man skulle sidde stille, og der blev tisset og set skævt til én, og så kunne man jo godt tænke: ”Hvorfor skal jeg så med, hvis jeg ikke må være her?”. Til Williams barnedåb var alle velkomne. Der var plads til børnene,” fortæller Christina Refsgaard Mogensen og tilføjer:

”Der var 15 børn i vores dåbsfølge, og man havde da tænkt: ”Åh, hvad nu, hvis nogle bliver kede af det, eller de larmer og griner? Bliver der så kigget skævt til dem?” Men der var plads til dem. De fik udleveret tegninger, de kunne farvelægge, og vores egen datter dansede hver gang, vi sang, og ingen kiggede mærkeligt”.

”FULDSTÆNDIGT MÅLLØSE”

Christina Refsgaard Mogensen havde under dåbssamtalen med præsten, Hanne-Birgitte Kristiansen, givet udtryk for, at det godt kan være noget kedeligt at komme i kirke. Men det var slet ikke tilfældet.

”Det var en helt anden oplevelse, end vi havde forestillet os. Kirken var fint pyntet, og da vi kom ind, var der et kor, ene

og alene med ældre sangere. Jeg har tidligere hørt børne- og ungekor og var lidt spændt på at høre det her kor, men da de begyndte at synge, blev vi fuldstændigt målløse. Det var så fantastisk. Organisten kom hen og sagde til os inden dåben, at de havde øvet et par sange, der handlede om dåb. Tænk, at de havde øvet, fordi vi kom. Det var helt vildt stort. Og præsten holdt en prædiken, der var betydningsfuld. Hun sagde noget, som man kan sætte sig ind i.”

Christina Refsgaard Mogensen vil ikke kalde sig ”decideret kristen, som tror højt og helligt på Gud”.

”Man kan godt lidt føle, at det handler om, at vi skal tro og tro og tro, men efter at jeg har fået begge mine børn døbt, har jeg bidt mærke i, at det med at være kristen og kirkelig ikke er så belærende, som da jeg var barn.”

Christina Refsgaard Mogensen tror ikke, hun bliver fast kirkegænger om søndagen, men hun har efter dåbsoplevelsen planlagt, at hun vil tage sin familie med i kirke til jul. ■

FEMDOBBELT DÅB

FIRE SØSTRE VALGTE AT FØLGE TROP, DA JASMIN SANGNAKORN NIELSEN BESLUTTEDE, AT HUN VILLE DØBES.

Anette Jorsal, journalist

Jasmin vidste ikke rigtig, om hun ville konfirmeres, da hendes kammerater begyndte at gå til konfirmandundervisning i eftersommeren 2016. Ingen i hendes familie var kristne, men den 13-årige pige valgte alligevel at følge kammeraterne for at se, om det også var noget for hende. Det var det.

FAR ATEIST OG MOR BUDDHIST

“Jeg synes, kristendommen er meget åben, og det var meget hyggeligt at være med. Der er mange gode ting i kristendommen. Man bliver inspireret og glad,” siger Jasmin Sangnakorn Nielsen.

Hun talte med sin far og mor om det. Hendes far er ateist, og hendes mor, der oprindeligt kommer fra Thailand, er buddhist. Begge syntes, at det var fint, hvis Jasmin havde lyst til at blive konfirmeret – de skulle bare lige finde ud af, hvordan hun kunne blive døbt.

JULEAFTEN PÅ KNÆFALDET

Til jul kom de to ældste halvsøstre hjem. Hele familien, Jasmin, forældrene, to yngre og to ældre søstre, gik i kirke juleaften, men var ved at opgive, da de kom ind – der var ingen ledige pladser. De skulle til at gå, da præsten fandt en plads til dem: Hele familien kunne sidde på knæfaldet.

“Det var meget, meget hyggeligt, og vi syntes alle, at vi havde en helt speciel oplevelse,” fortæller Jasmin.

Vel hjemme igen begyndte familien at tale om Jasmins konfirmation, som betød, at hun først skulle døbes. Den ene storesøster havde overvejet at blive døbt, da hun fik en søn. Snakken endte med, at de to ældre søstre begge besluttede sig for, at de ville døbes samme dag som Jasmin, og så sluttede de to yngre søstre, Nalin på otte år og Iris på 11 år, sig til.

Derfor blev der indbudt til femdobbel barnedåb en søndag i april 2017 i Løjt Kirke. Sognepræst Anette Jensen stod for dåben.

“Det var en meget speciel dag. En meget glad dag, som vi fejrede hjemme med mange gæster,” fortæller Jasmin. Men konfirmationen blev om muligt en endnu større oplevelse.

“Det er nok den bedste dag i mit liv. Alt gik, som det skulle. Jeg var meget spændt i kirken. Alle var glade, og alt lyste. Det var en meget, meget stor dag.”

I TRYGGE HÆNDER

Hun har sine forældres fulde opbakning til det valg, hun har truffet:

“Min mor var meget glad. Hun er selv buddhist og ret åben. Hun sagde, at nu er mine børn i trygge hænder,” fortæller Jasmin, der selv føler, at hun er lidt af begge dele – buddhist og kristen.

Også den 13-årige piges far var indforstået: “Han var glad for min beslutning, og at jeg selv valgte, hvad jeg ville.” ■

På dåbsdagen på en bæk i Løjt Kirke:
Nalin, Iris og Jasmin sammen med
storesøstre Maria og Kristine.

ET SYNLIGT STIFTSRÅD

HADERSLEV STIFTSRÅD ER NETOP SAMMENSAT PÅ NY OG TRÅDT IND I EN NY FIREÅRIG FUNKTIONSPERIODE. LÆS HER, HVAD DET HANDLER OM, OG HVAD DER VENTER.

Søren Kallestrup, lægmedlem, formand for As-Klaking-Juelsminde Menighedsråd
73 år, tidl. børne- og kulturchef

Karen Sundbøll, lægmedlem, formand for menighedsrådet i Vinding Sogn
65 år, tidl. beskæftiget med sygepleje og ledelse

Per Søgaard, lægmedlem, medlem af menighedsrådet i Lyng Sogn og medlem af provstiudvalget i Fredericia Provsti
69 år, tidl. ledelseskonsulent

Erik Kring Olesen, lægmedlem, formand for provstiudvalget i Kolding Provsti
63 år

Knud Erik Hansen, lægmedlem, formand for menighedsrådet i Sommersted
72 år, tidl. skoleleder

Ove Steiner Rasmussen, lægmedlem, medlem af provstiudvalget i Aabenraa Provsti
66 år, organist og lektor emer.

Ebbe Ejlersen, lægmedlem, medlem af menighedsrådet i Christians Sogn og medlem af provstiudvalget i Sønderborg Provsti
73 år, tidl. økonomidirektør, tidl. ansættelse i Skat

Hans Havelund, sognepræst i Lysabild-Kegnæs Pastorat, repræsentant for stiftets præster
59 år

Robert Strandgaard Andersen, sognepræst i Hjordkær Sogn, repræsentant for stiftets præster
48 år

Karen Sundbøll, formand for stiftsrådet

Stiftsrådets historie som permanent råd er forholdsvis kort, idet det kun har eksisteret siden 2009. Til trods for den unge alder har det fundet sin plads med at styrke kommunikationen mellem stiftet, menighedsrådene og præsterne, med at formidle kristendom og initiere udviklingsprojekter inden for undervisning, diakoni, IT, medier, kirkemusik, samt med at varetage udskrivelse af stiftsbidrag og forvaltningen af kapitalerne.

SAMMENHÆNG

Stiftsrådet har siden starten haft stor opmærksomhed på og arbejdet med betydningen af, at der skal være en stærk sammenhæng mellem stiftsråd, provstiudvalg og menighedsråd. Vi har arbejdet målrettet på at være 'Det synlige Stiftsråd'. Stiftsrådet skal være i en tæt dialog med provstiudvalg, stiftsudvalg og andre aktører i folkekirken i Haderslev Stift og være skarp på kommunikationen. Det kommende stiftsråd skal derfor fortsætte, hvor det afgående slap, og forfølge de mål og handlinger, der allerede er iværksat.

NY VISION OG NYE MÅL

Stiftsudvalgene, der kan betegnes som stiftsrådets hænder, er omdrejningspunkt for udmøntning af en stor del af stiftsrådets visioner og mål. Der er skabt et frugtbart samarbejde og samspil mellem stiftsudvalg og stiftsråd, hvor ord omsættes til handling med virkning bredt ud i stiftet. Den tætte dialog mellem provstiudvalgene og stiftsrådet skal fortsætte, og der skal arbejdes på en plan, hvori strategien og målene for samarbejdet og dialogen fastlægges.

Derudover skal det nye råd i arbejdstøjet med udarbejdelse af en ny vision og mål for Haderslev Stift. De nugældende udløber i 2019, og processen sættes i gang i løbet af det første år i den nye funktionsperiode.

FOKUSOMRÅDER

Stiftsrådet har i de forløbne år haft fingeren på pulsen og taget initiativ til særlige satsningsområder, eksempelvis kommunikation, gudstjenesteliv og projektet 'Din nye nabo' på asylcentre og i sognene. I perioden har reformationsfejringen også haft en betydelig plads, og i den kommende periode vil fejringen af

Karsten Højrup Petersen,
sognepræst i Sct. Nicolai Sogn, Vejle
53 år

Grete Wigh-Poulsen,
provst i Kolding Provsti,
repræsentant for stiftets provster
54 år

Torben Hjul Andersen,
domprovst i Haderslev Domprovsti,
domprovsten er født medlem af stiftsrådet
57 år

Marianne Christiansen,
biskop over Haderslev Stift,
biskoppen er født medlem af stiftsrådet
54 år

100-året for Genforeningen være i fokus i Haderslev Stift. Det vil i en eller anden grad komme til at smitte af på arbejdet i stiftsrådet.

ØKONOMI

Økonomien er en vigtig opgave for stiftsrådet og som sådan en fast bestanddel i årets gang. Den er vigtig, bl.a. fordi den danner grundlag for, at der kan bevilges lån til byggeprojekter i sognene, og fordi kirkelivet lokalt styrkes gennem stiftsbidraget. Stiftsrådet har et stort ansvar for at forvalte de økonomiske ressourcer. Det sker bl.a. med en plads i stifternes bestyrelse for kapitalforvaltning og ved den årlige udskrivning af stiftsbidraget.

Der har været en positiv udvikling i dialogen med det øverste niveau i folkekirken gennem stiftsrådets repræsentation i budgetsamrådet og dette råds møder med budgetfølgegruppen, hvor nu også kirkeministeren deltager. Dialog giver indflydelse på beslutninger, og i denne sammenhæng er der sket en del, men der skal fortsat arbejdes på en dialogform, der sikrer optimal indflydelse.

Spændende opgaver venter. ■

STIFTSDAG 2018 INDSIGT OG NETVÆRK

LØRDAG DEN 17. MARTS 2018. DA SAMLES MENIGHEDSRÅDSMEDLEMMER, PRÆSTER, ANSATTE OG FRIVILLIGE TIL ET HELDAGS INSPIRATIONS-ARRANGEMENT MED MASSER AF INPUT TIL VORES FÆLLES KIRKELIV.

Bent Andreassen, konsulent på stiftsdagen

Luther-lagkagerne er spist, og Reformationen er markeret godt og grundigt og på mangfoldig vis. Når året bliver nyt, vil Haderslev Stift indbyde til en ny STIFTSDAG 2018. Da spørger vi: Hvad er det så, vi skal i kirken?

Med titlen "Syng, fortæl og slå græs" vil vi pege på, at der er mange vidt forskellige ting, vi skal, for at en kirke er levende og åben og kan sige folk noget, når de søger den. Og at der må være et samvirke i kirke og sogn mellem menighedsråd og præster, medarbejdere og frivillige, hvor opgaverne løftes sammen, og hvor vi hver for sig gør det bedste, vi kan på vores felt, så der skabes grobund for at være en kirke, som er der for folk, når og hvor de får brug for den - i glade dage, i svære dage og på helt almindelige dage.

Stiftsdagen 2018 finder sted lørdag den 17. marts kl. 9.30-16.30. Den holdes hver andet år og samler op mod 500 menighedsrådsmedlemmer, præster, medarbejdere og frivillige til en festdag, der kan give inspiration til det fortsatte arbejde rundt i sognene. Stiftsdagen er en dag, hvor alle kan hente viden og inspiration i oplæg, valggrupper og i mødet med de andre. Efter den sidste stiftsdag i 2016 sagde nogle af deltagerne: "Vi var tre afsted, men jeg ville ønske at alle havde været der. Jeg vil bestemt anbefale det – også til alle mine præstekolleger".

Programmet byder som sædvanlig på tre programpunkter, der er fælles for alle, samt 20 valggrupper, hvor man fordyber sig. I en af valggrupperne vil man kunne 'spørge biskoppen om alt'. I det fælles program vil et panel på fem sætte fokus på, hvad det at synge betyder i kirken. Der bliver også lejlighed til at møde kunstneren Maja Lisa Engelhardt og til at få et kunstryk med hjem. Munter afslutning under overskriften: "Han, som troner i himlen, ler".

Endeligt program følger på stiftets hjemmeside, hvor også tilmelding sker. ■

Fra den fælles markering af reformationsårets 31. oktober 2017.

FORNEMT SAMARBEJDE

REFORMATIONSFEJRINGEN I FREDERICIA HAR STORTRIVEDES I SAMARBEJDET MELLEM KIRKE OG BY.

Børge Munk Povlsen, provst i Fredericia Provsti

Reformationsfestlighederne har fyldt meget de fleste steder i stiftet. Det gælder også i Fredericia, hvor de tog deres begyndelse på reformationsdagen den 31. oktober 2016. Den dag plantede Fredericias borgmester, Jacob Bjerregaard, sammen med 50 børn et æbletræ i den gryende kanalbydel i Fredericia C. Det tillægges Martin Luther, at han engang blev spurgt, hvad han ville gøre, hvis han fik melding om, at jorden ville gå under næste dag. Han svarede angiveligt, at så ville han plante et æbletræ som et trodsigt signal om, at vi skal leve hver dag som enestående og med håbet som fortegn. Borgmesterens og børnenes træplantning var derfor den bedst tænkelige optakt til reformationsmarkeringen i Fredericia.

FRA MIDDELALDER TIL NUTID

I årets løb har der været et forbilledligt samarbejde med by og kirke om en lang række arrangementer. Det har især handlet om at fortælle historien om Luther og Reformationens betydning i kirke og samfund. Ikke bare som en intellektuel refleksion, men også som en folkelig manifestation, hvor borgerne har kunnet opleve, at det, der blev sat i gang for 500 år siden, også har betydning for den enkeltes liv i dag. Provstiets ansatte præster og kirke- og kulturmedarbejdere har arbejdet sammen med mange frivillige og i tæt samarbejde og dialog med Fredericia Gymnasium, biblioteket, den lokale avis og repræsentanter fra kommunen - med deltagelse af byens eventkoordinator. Alt kulminerede i kulturugen i slutningen af august. Midt i byen rejste man et overgangs-, oplevelses- og læringstelt, hvor 1.000 besøgende på et halvt døgn bevægede sig fra 1517 til 2017. Gennem oplevelser, fortællinger og små skuespil blev

der oplyst om lutherske kernebegreber og centrale fokuspunkter i reformationshistorien og dens betydning for nutiden. Det var en magisk vandring fra Middelalder til nutid. I byens nye kulturhus var der inviteret til tre-retters menu med bordtaler. Der var fuldt hus, og en af gymnasiets lærere gav tre gange i løbet aftenen oplæg til debat ved bordene med samfundsaktuelle temaer. En fornem aften med bred deltagelse af Fredericias borgere. Endelig skal nævnes den fælles afsluttende markering på rådhuset på selve jubilæumsdagen. Det var en glimrende kulmination på et fremragende samarbejde, men også et fornemt billede på, hvordan by og kirke arbejder sammen også i dagligdagen. Til allersidst ved dette arrangement blev plantet endnu et træ. Denne gang et pæretræ. Ingen lever af æbler alene. Denne gang blev træet plantet i fællesskab af borgmesteren og den lokale provst. En stor glæde. Et træ er et profetisk tegn på håb. Og det er der fremdeles for et samarbejde mellem by og kirke i fremtiden.

FREDERICIA PROVSTI

Kirkelig ligning 2017	60,6 mio. kr.
Kirkelig ligning 2018	61,6 mio. kr.
Antal sogne og pastorater	11 / 10
Antal folkekirkemedlemmer	40.811
Kirkeskatteprocent 2017	0,88
Antal kirker i alt	11
Kirker mere end 100 år gamle	7
Præster i alt	20

SAMARBEJDSPROJEKTER:

Kirkernes Hus (fælles administration) og fælles arrangementer, bl.a. Jesus på Volden og Luthers Nøgler. ■

NOGET OM DØRE

CAMINO HADERSLEV NÆS VAR EN AF DE UVENTEDE DØRE, DER ÅBNEDE SIG I 2017. HER ER SØNDERJYSK NATUR, SMUKKE KIRKER OG MULIGHED FOR AT VANDRE MED SINDETS DØRE HELT ÅBNE. MEN OGSÅ ANDRE DØRE ÅBNER SIG I DISSE ÅR.

Torben Hjul Andersen, domprovst i Haderslev Domprovsti

For 500 år siden ... Ord, som i dette år får mig til at tænke på døre, kirkedøre, åbne døre og lukkede døre, døre mellem mennesker og døre, som lukker sig, fordi vi ikke handler. Vi taler om at gå stille med dørene og om at tage dem ned – og dybt nede bag alle ordenes døre er det måske en bøn om, at Jesus er døren, der åbner.

Vi har smukke og tunge kirkedøre, og de er til tider låst – dikteret af frygt for indbrud. Selv de ulåste er tunge, og man kan mærke århundredernes vægt på hængslerne. Jeg holder af døre med vægt, for det er krævende og værdifulde ord, som lyder i rummet. Til tider får jeg dog den mærkelige idé at udskifte alle kirkedøre med glasdøre, som åbner sig automatisk, når et menneske nærmer sig. Døre, som åbner for indkig, for ikke at sige indsigt, så menneskets øje uvilkårligt ser gennem døren og ind i rummet, ligesom øjet drages af et oplyst vindue en mørk aften. Døre, som åbner sig, men der lyder ikke dåsemusik og et købelokkende 'velkommen', for det er stadig døren ind til et krævende rum. Derimod åbner døren med et udsagn: "Du er befriet af Guds nåde." Døren går let, men det er stadig et krævende rum, for her mødes du med udsagnet om, at du har brug for en befrielse, som du ikke kan skabe selv, men som gives dig.

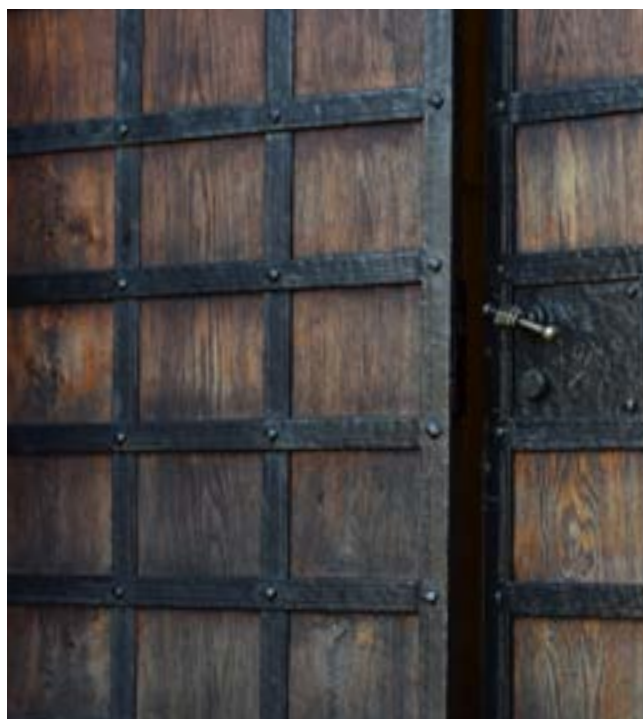
SKAL ÅBNES MED RESPEKT

Der er andre døre, som åbner sig i disse år – døre til samarbejde med kommune, skoler og mange institutioner; døre som åbner sig, fordi der er en længsel og en fornemmelse af, at mennesker ikke kan ånde i alt for firkantede og lukkede kasser. Døre som skal åbnes med glæde, respekt og bevidsthed om, at ordet fra det store rum med de tunge døre ikke kan presses ind gennem nogen døre, men kun kan bæres frit. Må jeg tale det tydeligt – og lytte opmærksomt til anden tale.

EN UVENTET DØR

Camino Haderslev Næs. En uventet dør, der åbnede sig i dette reformationstår, understreger, at Reformationens døre kan åbne sig på uventede måder. Her er sønderjysk natur, smukke kirker, en tankevækkende pilgrimsbog og muligheden for at vandre med sindets døre helt åbne.

I dette år har vi talt om og markeret teser på en dør i Wittenberg. I dag skal vi ikke skrive på døre, men åbne dem, for vores relationer er det helt basale: Relationen til naturen, til andre mennesker, til mig selv og til Gud. Ofte er der noget, der

Haderslev Domkirkes kirkedør af tung egetræ.

hindrer mig i at åbne flere af disse døre – måske aner jeg blot en sprække, og længselsfuldt må jeg bede om at høre: "Du er befriet af Guds nåde." Jeg beder om at høre dem fra ham, som siger ordene: "Jeg er døren." (Joh.10,9).

HADERSLEV DOMPROVSTI:

Kirkelig ligning 2017	70,3 mio. kr.
Kirkelig ligning 2018	72,1 mio. kr.
Antal sogne og pastorater	27 / 18
Antal folkekirkemedlemmer	47.025
Kirkeskatteprocent 2017	0,95
Antal kirker i alt	29
Kirker mere end 100 år gamle	28
Præster i alt	27

SAMARBEJDSPROJEKTER:

Samarbejdsprojekter bl.a. omkring skole-kirkearbejdet, herunder Jesus på slottet, personalekonsulent samt en udviklingspulje, der kan søges af præster og menighedsråd. ■

Organisternes samarbejde har senest ført til et stort korprojekt, der blev afsluttet med en koncert i Løsning Kirke.

DER SPILLES, SYNGES OG GRAVES PÅ TVÆRS

Hanne-Birgitte Kristiansen, provst i Hedensted Provsti

FAGLIGE FÆLLESSKABER BLANDT KIRKEFUNKTIONÆRERNE STYRKER UDVIKLING OG VIDENDELING.

Det begyndte med et skole-kirkeprojekt, der har kørt i flere provstier: 'Lydspor'. De små klasser i skolen bliver inviteret ned i den lokale kirke for at opleve lydene i kirken og ikke mindst, hvordan orglet kan udtrykke stemninger som glæde og sorg. Som en del af projektet skulle præst og organist sammen formidle en bibelsk fortælling i tale og musik. Senere skulle eleverne selv sætte lyde til forskellige bibelhistorier via et computerprogram. Der var brug for en introduktion til projektet, og det var samtidig en oplagt mulighed for at lade organisterne i provstiet lære hinanden bedre at kende og styrke det kollegiale fællesskab. Bl.a. er det rart at møde andre, der arbejder med og brænder for det samme, når nu man til daglig er den eneste i sit sogn, der udfører netop dén funktion.

ORGANISTER KAN NOGET FORSKELLIGT

Organisterne har meget til fælles, men har også den styrke at kunne noget forskelligt. Der er både traditionelt uddannede organister og flere, der kommer med en anden musikalsk baggrund, f.eks. af mere rytmisk karakter. Det betyder, at de har meget at inspirere hinanden med.

Efter det første møde besluttede organisterne at mødes to gange årligt. Her har der været almindelig erfaringsudveksling, en workshop om korledelse ved en af provstiets organister, indbyrdes formidling af nye salmer, inspiration til noder og deling af nyttig viden.

I anledning af reformationsåret inviterede organisterne rektor for musikskolen i Løgumkloster, Hans Chr. Hein, for at høre om salmesangens historie i Danmark fra Reformationen og frem. Det var en spændende formiddag. Faktisk så spændende, at der opstod den idé at samle alle provstiets voksenkor til

en sangdag, der kunne formidle salmesangens historie gennem fortælling og salmeeksempler fra hvert århundrede. Det blev til stor samarbejdsglæde for alle, der var med.

GRAVERNE

Det har også givet god mening at samle graverne i provstiet. I år var de på besøg på en af de kirkegårde, der med midler fra provstiets kirkegårdspulje har ryddet op i plejekrævende buske og randbeplantning og lagt ikke-anvendte gravsteder ud i græs. Interessen og spørgelysten hos de andre graverne var stor. Mange er selv i gang med at tænke nyt sammen med menighedsrådene, da næsten alle kirkegårde i provstiet står med den udfordring, at der kun er brug for en lille del af gravstederne. Da graverne var samlet for to år siden, var temaet arbejdsmiljøvenlig grandækning, dvs. grandækning, der laves indenfor i god arbejdshøjde. Jeg tror, at det at samles på tværs i provstiet giver arbejdsplads, fremmer muligheden for samarbejde og gør vejen til kollegerne kortere, hvis man har spørgsmål eller mangler hjælp.

HEDENSTED PROVSTI:

Kirkelig ligning 2016	61,5 mio. kr.
Kirkelig ligning 2018	63,6 mio. kr.
Antal sogne og pastorater	33 / 17
Antal folkekirkemedlemmer	39.799
Kirkeskatteprocent 2017	0,98
Antal kirker i alt	34
Kirker mere end 100 år gamle	27
Præster i alt	24

SAMARBEJDSPROJEKTER:

Samarbejdsprojekter bl.a. omkring personalekonsulent, regnskabskontor, skole-kirkemedarbejder, bygnings-/energitekniker og undervisning af specialklasser. Puljer til kirkeliv, anlæg, kirkegårde og energiforbedring. ■

MENNESKER MØDES

HVORDAN FÅR VERDEN HUL IGennem TIL OS? HVORDAN FÅR VI HUL IGennem TIL VERDEN OMKRING OS? HVORDAN FÅR VI DET GJORT KLART, AT VI HAR BRUG FOR HINANDEN? GODE DISKUSSIONER PÅ ÅRETS PROVSTIDAG.

Grete Wigh-Poulsen, provst i Kolding Provsti

2017 har selvfølgelig også i Kolding Provsti været præget af at være et menighedsrådsopstarts-år og reformations-år. I sognene er der blevet arbejdet på at sætte retning for de kommende års menighedsrådsarbejde. Flere store byggeprojekter, der allerede var i proces før valget, ventede på at blive ført videre. De menighedsråd, der tiltrådte advent 2016, har haft nok at se til. Der er blevet kaldt på dem fra mange sider og mange gange allerede. Alligevel er det lykkedes også at samles på tværs af sognegrænserne i provstiet.

Der har i årets løb været en hav af arrangementer, foredrag, studiekredse, koncerter og gudstjenester i sognene i anledning af reformationsjubilæet. Men på kulturnatten fejredes Reformationen af alle sogne i fællesskab. Det viste sig at være et godt valg, for når der i august er kulturnat i Kolding by, summer og vimler det med folk, tilbud og tiltag.

Det blev en fest! Fire optog med deltagere fra provstiets sogne bevægede sig syngende gennem gadernes mylder af mennesker. Det blev der lagt mærke til. Luthers salmer blev sunget på torvet ledsaget af middelalderlige toner. Ikke mindst "Det kimer nu til julefest" vakte opmærksomhed blandt de mange, der på deres vej gennem byens kakofoni af oplevelser standsede op for at se og høre og synge med. Sognene havde bidraget med lagkager. Café Paraplyen havde lavet kaffen. Med hjælp fra to Y's Men's klubber blev der serveret 1.000 stykker

lagkage i løbet af den time, arrangementet varede. Derefter tog natkirken over og bød kulturnattens gæster indenfor til teser, bordtaler og møde med bibelske personer.

FRUGTBART AT DELE

Med til en ny menighedsrådsperiode hører i Kolding Provsti en provstidag, hvor vi mødes, drømmer, drøfter, inspirerer hinanden og sammen forsøger at se frem. En arbejdsgruppe bestående af repræsentanter fra distriktsforeningen, provstiudvalget, en præst og et menighedsrådsmedlem samt provst og provstiets projektmedarbejder planlægger dagen.

I år stillede vi hinanden spørgsmålene: Hvordan får verden hul igennem til os? Hvordan får vi hul igennem til verden omkring os? Hvordan får vi det gjort klart, at vi har brug for hinanden? Hvordan får vi formidlet, at det at være kirke bygger på gensidighed?

Det lykkes allerede mange steder i sognene. Så vi stillede hinanden spørgsmålene, fordi det tidligere har vist sig frugtbart at dele erfaringer. Vi kan inspirere og hjælpe hinanden til at se muligheder og finde nye veje.

KOLDING PROVSTI:

Kirkelig ligning i 2017	116,2 mio. kr.
Kirkelig ligning i 2018	117,3 mio. kr.
Antal sogne og pastorater	30 / 24
Antal folkekirkemedlemmer	74.070
Kirkeskateprocent 2017	0,94
Antal kirker i alt	31
Kirker mere end 100 år gamle	27
Præster i alt	36

SAMARBEJDSPROJEKTER:

Personalekonsulent, IT-medarbejder, regnskabskontor, projektmedarbejder. Børn og Sorggrupper, ungdomspræst, natkirke, tværkulturelt arbejde, kirkehøjskole, menighedsplejen, skole-kirke arbejde, Café Kluns, nyt i 2018: kirkegårdsudvikling, fælles abonnement i Folkekirkens Arbejdsmiljørådgivning. ■

NÅR FORTID OG NUTID MØDES

**DER ER STADIG UVIDENHED OM ELLER LIGE-
GYLDIGHED I FORHOLD TIL REFORMATIONEN OG
DENS BETYDNING FOR SAMFUND, LIV, KIRKE OG
FÆLLESSKAB. DERFOR MÅ DEN STORE INDSATS
FRA 2017 FORTSÆTTE I 2018.**

Viggo Jacobsen, provst i Dansk kirke i Sydslesvig

Reformationsjubilæet har givet mange gode muligheder for besindelse på vores evangelisk-lutherske grundlag. Derfor er der også blevet holdt mange forskelligartede arrangementer. Der er selvfølgelig altid en fare for, at deltagerne er 'de i forvejen engagerede'. Så når vi kækt siger, at "Hvis nogen kommer igennem 2017 uden at have hørt om Martin Luther og Reformationen, så lever de i en osteklokke og er selv ude om det" – ja, så kan vi mene, at det er vi i vores gode ret til at sige, men ingen kan bruge den afstandtagen til noget konstruktivt. Tværtimod har vi vel alle haft som mål at nå så mange som muligt på forskellig måde.

Jeg undgår da heller ikke at blive bekymret, når jeg støder på ligegyldighed eller stor uvidenhed angående Reformationen og de mange temaer angående samfund, kirke, liv, fællesskab og det enkelte menneskes tro, der udspringer af begivenhederne. Derfor må vi fortsætte indsatsen også ind i 2018. Men heldigvis har der været mange lyspunkter, der klart og tydeligt peger fremad.

GODT SAMARBEJDE MED SKOLERNE

I Sydslesvig er det kirkelige arbejde beriget med et godt samarbejde med skolerne. Om søndagen fejres der gudstjenester i mange danske skoler, hvor der er indrettet en kirkevæg, men vi har også en lang tradition for særlige, store og samlende arrangementer i tæt samarbejde med engagerede lærere. F.eks. salmesangsgudstjenester i Slesvig eller 'Jesus på Flensborghus' samt jule- og påskevandring med de mindste årgange.

Blandt andet havde vi et stort Luther-arrangement i Slesvig Domkirke i maj, hvor skolebørn fra hovedparten af de danske skoler i landsdelen 'gennemlevede' Luthers liv og rundede dagen af med en fælles gudstjeneste.

Hjemmefra havde de arbejdet med Luther ud fra et veltilrettelagt undervisningsmateriale. Der var endda lagt op til, at Luther blev et tema i tyskundervisningen. Her havde man f.eks. brugt salmebogen: 'Salmer på dansk og tysk'. Berøringsfladen blev stor. Alt sammen i håbet om, at også den næste generation tager ovennævnte besindelse med ind i deres fremtidige liv, og at den er med til at give dem en ballast.

DANSK KIRKE I SYDSLESVIG

Samlet medlemsbidrag 2016	504.000 €
Tilskud fra Nordkirche	277.600 €
Tilskud på Finansloven 2016	13,9 mio. kr.
Antal menigheder	30
Antal prædikensteder	70
Antal præster	22

SAMARBEJDSPROJEKTER:

Meninghedernes børne- og ungdomsarbejde ■

TRADITIONERS BETYDNING

DET ER GODT OG GIVENDE AT VÆRE HISTORISK BEVIDST, OG NÅR VI KOMMER TIL DE STORE JUBILÆER, FÅR VI LEJLIGHED TIL AT REFLEKTERE MERE OVER HISTORIENS BETYDNING FOR OS I DAG.

Anne Margrethe Hvas, provst i Sønderborg Provsti

I forbindelse med Reformationsjubilæet i 2017 opstod et nyt samarbejde mellem de danske menigheder og de tyske frikirker fra det tyske mindretal. Under skibsbesøget og festdagen den 12. og 13. juli havde repræsentanter fra de tyske og danske menighedsråd og præster mulighed for at feste sammen. Før festdagen blev der holdt mange møder i en forberedelsesgruppe. Her opstod et godt og frugtbart samarbejde, som vi gerne vil fortsætte. Hvordan det skal ske, vil tiden vise, men vi ved, at vi vil fortsætte med at tale om, hvordan vi kan finde lejligheder til at arrangere møder kirkeligt og folkeligt både i hverdage såvel som festdage.

I arbejdet med reformationsjubilæet er det endnu engang blevet tydeligt, at vi er vævet sammen i flertal og mindretal på begge sider grænsen. I Sønderjylland er der 36 kirker, hvor der i samme kirkerum fejres en dansk og en tysk gudstjeneste. I Sønderborg Provsti sker det i syv kirker; i Rinkenæs, Gråsten, Egersund, Broager, Sct. Marie, Christianskirken og Nordborg.

IKKE ALT SKAL HOLDES I HÆVD

Der har været stor opmærksomhed på Luthers store og positive betydning for kirke og samfund i dag, men det blev i forbindelse med reformationsfejringen også meget tydeligt, at vi tillige er nødt til at se på Luthers blinde vinkler. Luther havde en holdning til jøderne, som vi på ingen måde kan dele eller fejre. Vi blev midt i de reformatoriske festligheder opmærksom på, at der også er historiske realiteter, som vi ikke skal holde fast i. Den vigtige erfaring må vi her i Sønderjylland også bære med os ind i de kommende år.

TO MÆRKEDAGE NÆRMER SIG

I 2018 er det 100 år siden, at 1. Verdenskrig sluttede. Hvert år den 11. november eller den søndag, der ligger nærmest, mindes vi de mange, der faldt under 1. verdenskrig. Side om side ligger de på kirkegårdene rundt i provstiet. Og hvert år lægges der ved disse mindesmærker en krans. På kirkegårdene kan vi ikke se de skel, der var mellem de dansk- og de tysksindede, der blev

sendt afsted som soldater i den tyske hær. Skellet var ikke blot mellem naboer, men kunne også gå ned igennem familier. På kirkegården ligger de side om side. Sådan ses det f.eks. på Egen Kirkegård. Der findes mindesmærker for de faldne under 1. verdenskrig på alle provstiets kirkegårde.

I 2020 møder vi igen en fejring, der har rødder i grænse-landets omskiftelige historie. Her skal vi fejre Genforeningsdagen: 100-året for den folkeafstemning, hvor befolkningen i grænselandet skulle stemme om, hvor man følte sig hjemme: i Danmark eller Tyskland.

Begge begivenheder har haft stor betydning for livet i kirkerne og i familierne i det sønderjyske. Netop derfor er det værd at reflektere over, hvordan vi kan gå disse historiske fejring i møde med bevidsthed om, at der er sår, der er lægt, og andre, der kun har en skrøbelig såroverflade. Ligeså er det en anledning til at erkende, at vi nok også har vores egne blinde vikler og derfor ikke altid ser alting klart. Der er vanskelige historiske realiteter, som vi må forsone os med, så de ikke kommer til at farve og vanskeliggøre vores forståelse af fremtiden.

SØNDERBORG PROVSTI

Kirkelig ligning 2017	93,2 mio. kr.
Kirkelig ligning 2018	94,6 mio. kr.
Antal sogne og pastorater	26 / 20
Antal folkekirkemedlemmer	60.902
Kirkeskatteprocent 2017	0,93
Antal kirker i alt	27
Kirker mere end 100 år gamle	26
Præster i alt	33

SAMARBEJDSPROJEKTER:

Kirkegårdssamarbejde i Gråsten-Adsbøl, Rinkenæs og Kværs, fælles personalekonsulent med andre provstier, fælles regnskabskontor. ■

KIRKEN OG KULTUREN SAMARBEJDER

SKOLETJENESTEN I VEJLE ER I VÆKST. PR. 1. JANUAR 2017 BLEV DEN NORMERET OP FRA 25 TIL 75 PCT. AF EN FULDIDSSTILLING. DE ER FORDELT PÅ EN PRÆST OG EN LÆRER, OG DER BLIVER TAGET IMOD MED ÅBNE ARME.

Leif Arffmann, provst i Vejle Provsti

Siden den nye folkeskolereform i 2013 åbnede mulighed for, at dele af undervisningen kunne flytte ud i samfundet, er der piblet tilbud frem i samarbejde mellem de kommunale skolevæsner og erhvervs-, forenings- og kulturlivet. I Vejle er disse netop blevet samlet i en ny stor portal – et online katalog – der synliggør både partnere, principper og tilbuddene i Vejles udgave af 'Den åbne skole'. Her finder man roklubben side om side med Naturstyrelsen, spejderne, idrætsforeningen, Givskud Zoo og det lokale bibliotek – samt Vejle Provstis skoletjeneste.

NORMERET OP

Skoletjenesten har været under kraftig udvikling det seneste år. Hvor en præst var alene om opgaven for et år siden med en normering på 25 pct., har provstiet pr. nytår udvidet skoletjenesten med en lærer, der er ansat med 50 pct. Det har givet tid til nye aktiviteter og nye samarbejder, og det har givet ny opmærksomhed. Hvor skoletjenesten før 2017 primært var normeret til det årlige salmesangsprojekt og materialeformidling i forhold til HASK, Haderslev Stifts skole-kirketjeneste, har den i 2017 bl.a. engageret sig i et pilotprojekt, en kulturrygsæk, hvor sko-

letjenesten byder ind i 'Den åbne skole' i samarbejde med flere af Vejles kulturinstitutioner - hver part med sin professionalisme. Det er konkret blevet til et Middelalder-projekt, hvor børnene har vandret rundt i Vejles gader og lært om bogtrykkerkunsten og munkevæsnen, og en Luthervandring med 600 konfirmander i november. Her blev der stillet skarpt på Luthers tanker om Gud, Bibelen som tilgængelig for ethvert menneske, og på tro frem for gerninger. Turen gik bl.a. til Økolariet, hvor de unge mennesker skrev teser om nutiden med fokus på miljø og det at efterlade naturen på en ordentlig måde til næste generation. De skrev teser, men i en nutidig virkelighed og på Økolariet.

TÆTTERE PÅ HINANDEN

Kulturrygsækken har været et godt samarbejdsprojekt, som vi har været meget glade for, og som heldigvis bliver videreført og udbudt også næste år. Folkekirken kan noget, kulturinstitutionerne kan noget andet, og samlet bliver tilbuddet til skolerne bedre. Vi får offentlighed omkring projekterne, og undervejs kommer vi tættere på hinanden, skolen og byens kulturinstitutioner. Det kan vi kun håbe vil vokse.

Vi oplever også, at byens kulturliv gerne vil samarbejde med kirken – vi bliver taget imod med åbne arbejder. Skoletjenesten har i øvrigt også udviklet en ny hjemmeside til 'sig selv', dvs. til Vejle Provstis skoletjeneste. Skoletjenesten har også været dybt involveret i en hjemmeside, der samler tværfaglige undervisningsmaterialer om den store skulptur 'Fundamentalism', der har været en publikumsmagnet i Vejle hen over hele eftersommeren og efteråret. 'Fundamentalism' var en del af Vejle Provstis reformationsfejring.

VEJLE PROVSTI

Kirkelig ligning 2017	90,4 mio. kr.
Kirkelig ligning 2018	95,4 mio. kr.
Antal sogne og pastorater	26 / 22
Antal folkekirkemedlemmer	74.932
Kirkeskatteprocent 2017	0,89%
Antal kirker i alt	32
Kirker deraf mere end 100 år gamle	24
Præster i alt	35

SAMARBEJDSPROJEKTER:

Ungdomspræst, personalekonsulent, kurser/sognepræster, Liv & Vækst puljer, Skole-kirkevirksomhed, internationale gudstjenester. ■

GRATIS FOR MEDLEMMER

KIRKEGÅRDENE SKAL IKKE VÆRE PRIVATE PARK-ELLER HAVEANLÆG – DE SKAL TJENE SOM SMUKKE BEGRAVELSESPLADSER. DERFOR TAGER AABENRAA PROVSTI NU PENGENE UD AF LIGNINGEN – ØKONOMI SKAL IKKE LIGGE TIL GRUND FOR, HVAD MAN VÆLGER.

Kirsten Kruchov Sønderby, provst i Aabenraa Provsti

Begravelses- og kirkegårds-kikkene er i hastig forandring i disse år. Over hele Danmark forholder menighedsråd, provstier og stifter sig til ændrede forhold. Helt kort formuleret kan man sige, at det, der sker i disse år, er, at det areal, som er i brug til begravelser på landets kirkegårde, bliver mindre og mindre. Der er flere grunde til, at det sker. Mange vælger kremering frem for kistebegravelse. De gamle familiegravsteder bliver nedlagt. Når et gravsted kan forlænges efter første fredningstid, vælger flere at nedlægge. Måske er der også økonomiske grunde.

DRIFTEN SKAL KUNNE TILPASSES

I Aabenraa Provstiudvalg har de forandrede skikke og udfordringen med de 'tomme' kirkegårde ført til nye overvejelser: Hvorfor har vi kirkegårde, og hvilken retning skal forandringer tage? Skal der være parkanlæg på kirkegården, eller skal kirkegårdens drift tilpasses behovet for begravelsesplads? Kan vi indrette kirkegårdens drift sådan, at ligningsmidlerne, vores medlemmers kirkeskattebidrag, faktisk dækker udgifterne?

Vi har bestemt os for at anlægge det syn på økonomien, at kirkegårdens drift lokalt bør kunne tilpasses de ressourcer, som folkekirkemedlemmerne allerede betaler i kirkeskat. Vi mener ikke, at kirkegårde skal drives som private park- eller haveanlæg. Kirkegårde skal tjene som pæne og smukke begravelsespladser. Sagt helt direkte, så har vi kirkegårde for at kunne begrave vore døde, og for at vi som pårørende kan sørge, besøge og minde i værdige rammer.

KAN BLIVE HELT GRATIS

Vi mener, at det skal være gratis for folkekirkemedlemmer at erhverve et gravsted, både til nedsættelse af urne og til ned-

sættelse af kiste. Gravkastningen skal være gratis, og forlængelse af gravstedet skal være gratis. Den kirkelige handling er også fortsat gratis. Det vil sige, at hvis man som pårørende til et folkekirkemedlem selv vælger at vedligeholde gravstedet i fredningstiden, så koster det ikke de efterladte (eller boet) efter afdøde noget overhovedet.

Provstiudvalget har udviklet en økonomisk beregningsmodel for provstiets kirkegårds drift, som menighedsrådene kan bruge som hjælp til at styre deres fremtidige driftsmodel.

IKKE-MEDLEMMER

For ikke-medlemmer bliver prisen for erhvervelse og gravstedsleje, hvad der svarer til en krone om dagen. For begravelse/gravkastning er prisen 3.643 kr., for urnenedsættelse 799 kr.

Ikke-medlemmer vil også de fleste steder skulle betale for en evt. leje af kirken, hvis man trods manglende medlemskab ønsker en kirkelig højtidelighed.

AABENRAA PROVSTI

Kirkelig ligning 2017	70,4 mio. kr
Kirkelig ligning 2018	71,4 mio. kr.
Antal sogne og pastorater	20 / 17
Antal folkekirkemedlemmer	47.444
Kirkeskatteprocent 2017	0,95%
Antal kirker i alt	23
Kirker mere end 100 år gamle	21
Præster i alt	24

SAMARBEJDSPROJEKTER:

Fælles skole-kirkekoordinator, flere sogne har fælles regnskabsfunktion, fælles personalekonsulent i samarbejde med fem andre provstier. ■

FRATRÆDELSER I HADERSLEV STIFT I PERIODEN 31. DECEMBER 2016 – 31. DECEMBER 2017

Tinglev	Trine S. Parbo	14.12.2016
Nordborg-Oksbøl	Camilla Synnøve Lauridsen	31.03.2017
Hellevad-Egvad	Inge With Johannesen	31.03.2017
Egernsund	Maya Ravn	30.04.2017
Sankt Nikolaj, Vejle	Christina Laursen	30.04.2017
Sankt Nikolaj, Vejle	Kristine Hansen	30.04.2017
Bov	Malene Højen Lundqvist	31.05.2017
Smidstrup-Skærup	Bente Rosenkrants	14.06.2017
Vor Frue	Henning Wehner	30.06.2017
Bov	Kevin Ocksen Asmussen	14.07.2017
As-Klakring-Juelsminde	Peter Christian Jensen Schiang	31.07.2017
Bjolderup-Uge	Allan Helmer Madsen	31.08.2017
Sankt Johannes, Vejle	Maria Krogsøe Mienert	31.08.2017
Asserballe-Ketting	Annette Birk-Sørensen	14.10.2017
Erritsø	Mariane Marie Kirstine Sloth	31.10.2017
Vester Nebel	Marianne Dykær	31.10.2017
Nørremark	Henrik Nielsen Skoven	31.10.2017
Sankt Marie	Peter Grønlykke	31.10.2017
Sindbjerg	Peter Krabbe-Larsen	30.11.2017

ANSÆTTELSE I HADERSLEV I PERIODEN 15. OKTOBER 2017 – 31. DECEMBER 2017

Varnæs	Mai-Britt Josephsen Knudsen	15.10.2016
Skanderup	Martin K. Kobbensmed	01.01.2017
Havnbjerg	Robert L. Ryholt	15.01.2017
Nordborg-Oksbøl	Heidi Sørensen Freund	01.03.2017
Tinglev	Marianne L. Ring	15.03.2017
Sommersted-Oksenvad	Niels Jørgen Holm Larsen	01.04.2017
Hover	Simon Nørgaard Skaugen	01.04.2017
Rise	Morten Brosbøl Vibert	01.05.2017
Egernsund	Mette Carlsen	01.06.2017
Sankt Nikolaj	Bente Rosenkrants	15.06.2017
Nordborg-Oksbøl	Hanne Lund	01.07.2017
Hellevad-Egvad	Elizabeth Dalsgaard Fonsmark	01.07.2017
Sankt Nikolaj	Maibrit Pedersen	01.09.2017
Bov	Maria Louise Odgaard Møller	01.09.2017
Vor Frue	Kim Birger Nielsen Legarth	01.10.2017
Smidstrup-Skærup	Henrik Nielsen Skoven	01.11.2017
Løjt-Genner	Annette Jensen	01.10.2017
Bov	Solvejg Dam-Hein	15.10.2017
As-Klakring-Juelsminde	Marianne Dykær	01.11.2017
Erritsø	Nikolaj Frøkjær-Jensen	01.12.2017
Vor Frelser (Korshær-/diakoni)	Signe Toft	01.12.2017
Bjolderup-Uge	Martin Holm Bangsø	01.12.2017
Holbøl	Kristian Ditlev Jensen	15.12.2017

REDAKTION:

**HADERSLEV STIFT, RIBE LANDEVEJ 37, 6100 HADERSLEV, TLF. 7452 2025, KMHAD@KM.DK
WWW.HADERSLEVSTIFT.DK, [FACEBOOK.COM/HADERSLEVSTIFT](https://facebook.com/haderslevstift)**

Stiftsmagasinet udgives af Stiftsrådet i Haderslev Stift v. formand Karen Sundbøll og udkommer årligt i forbindelse med det nye kirkeår. Redaktionen er afsluttet 30. oktober 2017.

Redaktionsudvalget:	Marianne Christiansen, Birthe Jørgensen
Tekst:	Hvor ikke andet er angivet: Birthe Jørgensen
Foto:	Lene Esthave, Michael Tungelund, Nordschleswigsche Gemeinde i Tinglev, skoletjenesten på Økolariet i Vejle, Kolding Provsti, Hedensted Provsti, Sønderborg Provsti, Helle S. Andersen, Gunvor Møller Michelsen, Løjt Kirke, Anne Meldgaard m.fl.
Grafisk tilrettelæggelse:	Pure Lines - visuel kommunikation, Aarhus
Tryk:	GP-Tryk, Grenaa
Oplag:	2.000 stk.

ISSN 2245-3148: Haderslev Stifts Magasin 2017

